

Noviny obce Dlhé Pole DLHOPOLE

Vydáva obecny úrad Dlhé Pole | 4. vydanie | august 2015

PRÍHOVOR STAROSTKY OBCE

Milí spoluobčania,

V roku 2015 si pripomíname 695. výročie 1. písomnej zmienky našej obce, ktorej dejiny sa začali písať v roku 1320. Za tú dobu sa v Dlhom Poli udiaľalo mnoho významných udalostí, narodilo sa alebo pôsobilo nie málo dejateľov na poli duchovnom, politickom či kultúrnom. Hovorí sa: „Kto nepozná svoju históriu, akoby nemal budúcnosť.“ Aj preto sme sa rozhodli vydať tieto noviny – špeciál pri príležitosti 695. výročia našej obce, aby sme Vám aspoň stručne priblížili niektoré zaujímavosti z jej diania, života, histórie. Dočítate sa niečo o najstaršej histórii ako i o udalostiach druhej svetovej vojny, keďže tento rok sme si pripomenuli 70. výročie jej ukončenia. Oboznámime Vás s tradičnými remeslami, ktoré zabezpečovali živobytie našim predkom a tiež so zvykmi a tradíciami, ku ktorým by sme nemali byť ľahostajní a mali by sme ich stále uchovávať. V novinách sú tiež rozhovory s našimi najstaršími občanmi, ktorí žili síce jednoduchý život, ale v ich rozprávaní je kus ľudovej múdrosti a životných skúseností. Celá história našej obce je zdokumentovaná v obecnej kronike, ktorá je už pred dokončením. Obec taktiež pripravuje

monografiu o Dlhom Poli. Tieto noviny sú teda len malou ochutnávkou, na čo všetko sa môžete tešiť. Zároveň Vás prosím, ak by ste mali k dispozícii zaujímavé príbehy, spomienky či fotografie, neváhajte a podelte sa s nimi. Prispějete tým k tvorbe niečoho prospešného pre nás všetkých. Veď poznať svoju históriu a zároveň súčasnosť by mal každý z nás považovať za samozrejmosť. V každom období sa niečo udeje a vytvorí. Každá doba má svoje osobnosti a unikátne momenty. Preto by sme mali aj našej mladšej generácii odovzdať svoje skúse-

nosti a poznatky, aby si vedeli nájsť svoje miesto v spoločnosti, správne sa rozhodovať v živote a rozoznať pravdu. Vytvoria si tak vzťah k svojej obci, k ľuďom, ktorí tu žijú, k okolitej prírode a životnému prostrediu – vytvoria si vzťah k vlasti.

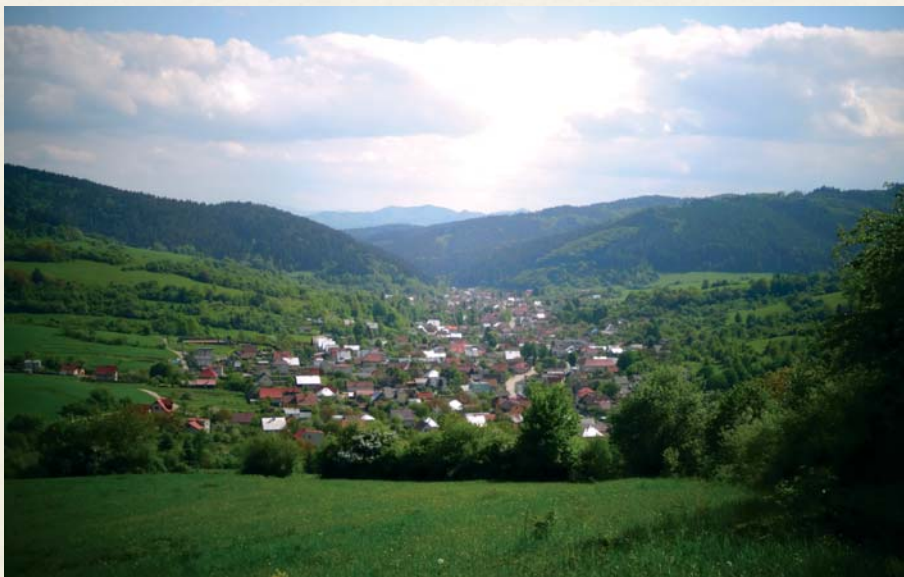
A to je cieľom aj našich obecných osláv, ku ktorým patrí slávnostná sv. omša, pestrý kultúrny program, pohostenie a tanečná zábava. Rada by som preto aj touto cestou poďakovala všetkým účinkujúcim, sponzorom a občanom, ktorí akýmkoľvek spôsobom prispeli k dôstojnému priebehu obecných osláv.

Verím, že sa ich zúčastní čo najviac občanov, čo bude pre organizátorov najväčšie poďakovanie.

*Ing. Dana Veveričková
starostka obce*

Z OBSAHU

- » Znenie prvej písomnej zmienky
- » Udalosti druhej svetovej vojny
- » Majstri remeselníci
- » Rozhovory s najstaršími obyvateľmi
- » Tradície stále živé

NAJSTARŠIA HISTÓRIA NAŠEJ OBCE

Už takmer sedem stoviek rokov existuje v údolí rieky medzi horami dedina, ktorú nazývame svojím domovom. A hoci sa nám to zdá ako nepredstaviteľne dlhé obdobie, naši predkovia obrábali túto zem už oveľa skôr. Je totiž dokázané, že v 9. storočí existovalo staroslovanské župné hradisko na Veľkom vrchu v Divinke, ktoré museli zásobovať okolité osady. Preto možno predpokladať, že malá osada sa nachádzala aj v neďalekom údolí dnešnej riečky Dlhopolky, o čom svedčí aj po oboch brehoch povodňovými nánosmi zúrodnená zem. Údolie dostalo názov podľa dlhého zúrodneného lánu zeme Dlhé pole. Polia s rozsiahlymi pasienkami pre dobytok v okolí a s bohatstvom rýb a lesnej zveri umožňovali život obmedzenému počtu rodín v osade, ktorá podliehala župnému hradisku v Divinke.

Začiatkom 13. storočia bolo územie Dlhého Poľa pravdepodobne vlastníctvom nitrianskeho biskupstva, ktorého zem Hričov (terra de RYZOI, RIZOI) na pravom brehu Váhu sa spomína v roku 1208.

Trvalý a pokojný život bol však v tejto oblasti pre neustále útoky a nájazdy nepriateľov takmer nemožný. Ešte v roku 1241 vtrhli na Slovensko z Moravy diví mongolskí Tataři, ktorí vyplienili a vydrancovali údolie Váhu a zaútočili na

považské hrady, z ktorých ne jeden vyplienili či zničili. Hričovský hrad pre jeho nedostupnosť pravdepodobne nedobyli. Je však celkom zrejmé, že jeho okolie vydrancovali a obrátili na púšť. Preto o trvalom živote a osídlení možno hovoriť až po tatárskom plienení v polovici 13. storočia.

V roku 1254 sa majiteľom zeme Hričov stal istý kráľovský bojovník Ján, syn Namzolov. Od Jána ju kráľ Belo IV. vymenil za iný majetok, lebo zemou Hričov chcel obdarovať akéhosi Toluša (Bartolomeja). Toluš v prvej vlne budovania nových pohraničných hradov na Považí medzi rokmi 1254 – 1256 postavil Hričovský hrad ako nové vojensko – hospodárske a správne centrum okolia. O nedlho, už z roku 1265 je prvá písomná zmienka o hrade Hričov (castrum HRI-CHOU) ako o predmete ďalšej kráľovskej donácie, tentoraz v prospech nového majiteľa Mikuláša – syna Pavlovho z rodu Bejčovcov (Beych).

Mikuláš Bejč v rokoch 1278 – 1282 predal hrad s príslušenstvom Byterovi z rodu Balašovcov. Balašovci boli pánmi Hričova do začiatku 14. storočia. Do ich éry spadá existencia dediny Lackova ves (VILLA LACZKONIS, LADZKONIS, LACZELONIS) – predchodca dediny Dlhé Pole – nazvanej podľa svojho

zakladateľa alebo majiteľa. Lackova ves sa asi priaznivo nerozvíjala, lebo neskôr zanikla. Jej obyvatelia okrem obrábania polí, z ktorých jeden hon volali Dlhé pole, sa živili aj výrobou mlynských žarnovov z tunajšieho kameňa.

Po Balašovcoch sa majiteľom Hričova stal Matúš Čák Trenčiansky, ktorý sa začiatkom 14. storočia rozhodol tento kraj dosídliť novými obyvateľmi. Zemepán sa zvykol s budúcim richtárom dohodnúť o mieste a podmienkach obce a vydal mu o tom privilegovanú listinu. ňou poskytol novým osadníkom, ktorých richtár naverboval, pôdu, ochranu a slobodu na vybudovanie obce, za čo sa oni po uplynutí ochrannej lehoty stali jeho poddanými. Richtármi – teda lokátormi sa stávali podnikaví mešťania alebo iní slobodní jednotlivci. Lokátorom našej obce sa stal Nemec zvaný Sidelman, čo v preklade znamená osídlovateľ.

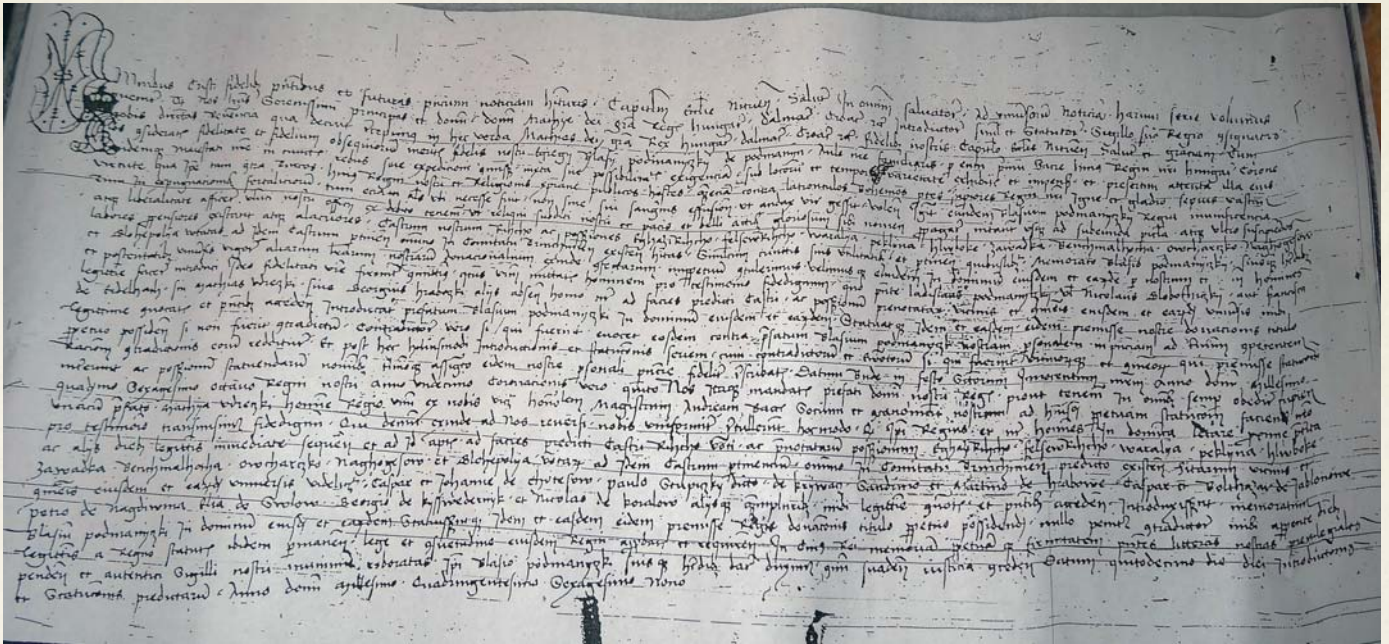
Dlhopolský fojt – richtár týmto privilegiom (listinou) získal takmer šľachtické postavenie s pekným pozemkovým majetkom, licenciou na niekoľko živností, bezcolný pohraničný styk s Poľskom, oslobodenie od mýta za preháňanie dobytkom, vodný mlyn, rybolovné právo a ešte aj richtársku a súdnu právomoc.

O počte obyvateľov a veľkosti majetku sa v dokumente nehovorí, iba z neskorších prameňov vieme, že celá obec mávala tradične asi 20 pôvodných usadlostí a dve z nich boli slobodné fojtské hospodárstva. Ale veľkorysosť zemepána Matúša Čáka nebola čírou nezištnosťou, kalkuloval, aby sa mu zvýšili príjmy z upadajúcej obce na okraji hustého pohraničného lesa.

Tak začal príbeh našej rodnej dedinky pod horami. Za tie stovky rokov prešla mnohými zmenami, zažila rôzne politické zriadenia, úspešné obdobia, aj roky driny a chudoby až sa vyvinula do vyspelej obce s takmer 2000 obyvateľmi, ktorí môžu byť hrdí na svoju bohatú históriu, známe osobnosti, ale aj obyčajných ľudí, ktorí svojím životom dennodenne dokazovali silu, pokoru a lásku k rodnej hrude.

*Spracovala: Magdaléna Lacková
Zdroj: M. R. Zemene: Z dejín obce
Dlhé Pole od roku 1320 – 1918,
K. Trháčová: Kronika obce Dlhé Pole*

Kópia textu listiny, ktorá obsahuje prvú písomnú zmienku o Dlhom Poli.

Doslovné znenie prvej písomnej zmienky:

„V mene Božom! Amen. Preto, že sa často vytráti z pamäti to, čo nie je svedectvom a listinou upevnené, my, teda Matúš z Trenčína chceme dať na vedomie všetkým, ku ktorým sa prítomné písmo dostane, že preusilovnému richtárovi Sidelmanovi a jeho dedičom i nástupcom v lese ľudovo nazývanom Dlhé pole (v origináli je latinsky Longus campus) takýmto spôsobom napomáhame, aby spomenutý Sidelman vlastnil právo samosprávy rovnako, ako bolo dosídlené mesto Žilina. Chceme, aby horeuvedený richtár, jeho dedičia a nástupcovia mohli slobodne loviť ryby v rieke hore i dolu prúdom, kdekoľvek budú chcieť a so všetkými právami slobodne rozdeľovať usadlosti v horeuvedených miestach a dávať slobodu ďalším osobám v takto pridelených usadlostiach. Dávame tomu istému právo vydržiavať slobodnú dielňu

so štyrmi remeselníkmi, totiž pekárom, mäsiarom, kováčom a obuvníkom kdekoľvek v rámci svojho richtárskeho majetku a určujeme, aby každý z nich mu zo svojho zisku povinne odovzdával po dve kurence na sviatok Narodenia Pána a po dva denáre v každý deň nedeľný. Povoľujeme tiež slobodný chodník z onej dediny Dlhého Poľa do Tešína. Dávame Sidelmanovi, jeho dedičom i nástupcom plnú súdnu právomoc vo všetkých krvných sporoch tak hrdelných ako i ručných a v akomkoľvek menšom treste mu ponechávame voľnosť či už odsúdenia alebo oslobodenia. A tomuže richtárovi spomenutej obce podľa zmienenej slobody umožňujeme, aby z pokút v troch termínoch vždy jeden denár dával nám a dva si ponechal pre vlastný úžitok a v tejto slobode, aby ho žiadny iný súd okrem neho samého neobmedzoval. K úplnej však správnosti rozsudkov nech sa náš člo-

vek po jeho boku pripoji k vypočítavaniu. Taktiež dávame slobodnú cestu pre hnanie dobytku podľa potreby a mlyny, kdekoľvek by boli potrebné na jednom mieste, alebo ak by ich chceli postaviť oddelene a nikto nech sa im neodváža brániť kvôli vode kdekoľvek na ich slobodnom pozemku. Rovnako tu dávame aj všetkým prichodiacim akéhokoľvek stavu trvalé usídlenie. Hranica je pri dedine Lackovej nad vrchom, ale aby horemenovaný Sidelman a jeho dedičia a nástupcovia lepšie mohli spomenutú dedinu dosídliť, dávame im večným právom aj vrch, z ktorého sa ťažia žaravy a les, slobodnú vodu i lúku. Rovnako povoľujeme, aby richtár obce si mohol richtárstvo slobodne ponechať, predať, darovať, či rozdeliť.

Dané roku Pána tisícého trojstého dvadsiateho.“

UDALOSTI DRUHEJ SVETOVEJ VOJNY V DLHOM POLI

V tomto roku sme si pripomenuli 70 rokov od skončenia druhej svetovej vojny. V nasledujúcich riadkoch sa dozvieme, ako to v tom čase vyzeralo v Dlhom Poli.

Vojnové udalosti po roku 1939 nezapríčinili v obci zvláštne zmeny. Až koncom roku 1943 sa na Vrchoch začali objavovať vojnoví zajatci z nemeckých koncentračných táborov, občania z Vrchov im poskytlí prístrešie a volali ich krstnými me-

nami: Pavel, Jozef, Jaška. Nemecká tajná polícia – Gestapo po nich sledila. Členovia tajnej organizácie sa zdržiavali v osade Forbaky v dome Rudolfa Forbaka, ale po obsadení obce partizánmi, ho Gestapo zajalo a napokon popravilo. Bol prvou obeťou vojny.

Po septembri 1944 začal fungovať ruský partizánsky oddiel „Za ródinu“ (Za vlasť). Sovietska armáda letecky zhadzovala ruských partizánov, zbrane a po-

traviny na moravsko – sliezskej hranici v oblasti Malého Polomu (asi 40 km na juhovýchod od Ostravy). Výsadky sa robili v noci a miesta pre vysadenie sa vyznačovali vatrami. Výsadkári hľadali v horách zhodené náklady, ale najmä ľudí. 27. 10. 1944 našli 27-ročného komissára Vasilija Matvijeviča Gerusova, ktorý slúžil pred vojnou v Červenej armáde. Veliteľom oddielu bol 21-ročný Michail Saveljev. Ruskí výsadkári sa stretli aj s obyvateľmi Dlhého Poľa. Prvým z nich,

Pavol Hrivík a Vincent Hecík pri dome v Močároch, kde sa nachádzal štáb partizánskeho oddielu.

ktorý sa k nim pridala, bol Pavol Hrivík z Vrchoch. Počas zimy sa na Vrchoch objavovalo mnoho partizánov, bol to napríklad 17-ročný Dmitrij Vasiljevič Kuznecov, zvaný Dimka, náčelník Štebanov, radista I. Sčerbakov, radistka Máša Jermilovová a iní. Štáb oddielu bol umiestnený v osade Močáre v dome Vincenta Hecíka a Imricha Gačku. Tu bola vytvorená široká sieť prieskumníkov a spojok, ktorí žili ako obyčajní dedinčania a poskytovali partizánom potrebné informácie. S partizánmi spolupracovali mnohí obyvatelia obce, pri vstupe do dediny to bol hájnik Adolf Lang, na konci dediny majiteľka krčmy na Hlaváčovej Štefánia Holániková (terajší hostinec U Žida pri pamätníku) a partizán Jozef Kadorik. Pekár Ján Holánik a mäsiar Rudolf Maceášik zásobovali partizánov jedlom.

Veliteľ partizánov Michail Saveljev sa rozhodol spolupracovať s veliteľom nemeckej armády – plukovníkom Dolinským, čo sa mu vďaka miestnej obyvateľke Anne Hrivíkovej aj podarilo. Dolinský dal partizánom debnu samopalov a nábojov a prostredníctvom A. Hrivíkovej im poskytoval cenné informácie. Plukovníka neskôr na Morave chytili a popravili.

Oddielový štáb partizánov najčastejšie táboril na Močároch, v dome Vincenta Hecíka. Partizáni podnikali cesty – pochody do okolitých dedín a hôr až k českým a poľským hraniciam, ale vždy sa vrátili do základne v Dlhom Poli. K partizánskemu oddielu sa pridávali aj mnohí Dlhopolčania a stávali sa jeho legálnymi členmi, boli to: Štefan Rybárik, Milan Palubjak, Ján Červenčík, Štefan Polka, Štefan Voloník a iní.

Medzi ľuďmi sa hovorí o prípade „ukradnutej Tamary“ – ruskej lekárky Tamary Ivanovny Tokarevovej, ktorá liečila ranených partizánov. Pri prepade ju zranili, dostala sa do nemeckého zajatia a skončila v žilinskej nemocnici. Za pomoci obetavých Dlhopolčanov, medzi inými najmä Anny Hrivíkovej a Jozefa Kadoríka, ktorí jej pomohli ujsť z nemocnice a rúk Gestapa, sa opäť dostala do dlhopoľských hôr. Najskôr do zemľanky u Rybárikov, neskôr na Močáre. Po jej zmiznutí gestapo vyšetruvalo doktora Gejzu Kauzala, ktorý však zaryto mlčal, až napokon uverili, že zomrela.

Zaujímavý je aj príbeh o Vianočnom mieri, ktorý sa odohral v miestnom kos-

tole sv. Martina. 6. januára 1945 tu bola odslúžená pravoslávna omša pre Vlasovovu ukrajinskú armádu, ktorá bola pod vedením nemeckej armády. To všetko so súhlasom miestneho kňaza dekana Fančoviča a za účasti Dlhopolčanov aj partizánov. Asi 200 ukrajinských vojakov stálo pred oltárom bez zbraní a čapíc. Partizáni stáli vzadu pod chórom a hoci pod kabátmi ukrývali zbrane, nepoužili ich. Omšu odslúžil pravoslávny pop a po obrade sa všetci v mieri rozišli. Po tejto udalosti sa však bojovalo ďalej.

V zime v roku 1944 – 1945 sa skupiny oddielu „Za ródinu“ zdržiavali na dlhopoľských vrchoch. Jedným z nich bolo aj gazdovstvo Jána Golisa na Vrch rieke, kde došlo ku prestrelke medzi Nemcami a partizánmi. Výbuch granátov zabil dvoch Rusov a partizána Dlhopolčana Milana Palubjaka. Ostatným sa podarilo ujsť, medzi inými aj Dmitrijovi Kuznecovi. Domáci Ján Golis bol zranený a celý jeho dom zničený. V tom istom období zabil na Vrchoch aj Viktora Kartárika. Pri ceste zo Žiliny pred Nemcami zase zahynuli Dlhopolčania Milan Majer a Pavol Paraík. Ďalšími obeťami vojny boli dvaja členovia Slovenskej armády, ktorí sú pochovaní pod stromom na Močároch. Partizáni zabil Štefana Kuhajdika zo Záhrad, ktorý sa im nepriamo vyhrážal.

V Dlhom Poli boli nemecké dozorné jednotky ubytované v škole, vyučovanie bolo zastavené. Obyvatelia nemohli

Zima 1944 – 1945, zľava Pavol Hrivík, Anna Hrivíková, Michail Saveljev

večer vychádzať zo svojich domovov a ku koncu vojny museli kopať zákopy. Neúčasť znamenala trestné stíhanie. Keď sa front začal približovať, Nemci drancovali obec čoraz viac a od miestnych žiadali dobytok pre vojsko. Tí im ho však odmietli vydať a pod zámienkou spoločnej prednášky, zhromaždili a napokon zajali takmer 250 mužov. Uväznili ich v kaštieli v Kotešovej. Vďaka dekanovi Fančovičovi, ktorý vyjednával s Nemcami sa podarilo zohnať 500 kusov dobytku a muži boli prepustení. Sovietska armáda sa však rýchlo blížila a Nemci ušli, získaný dobytok si potom pôvodní majitelia hľadali vo dvoroch v Kotešovej.

Prechod frontu v Dlhom Poli bol celkom pokojný, nemecké jednotky prechádzali na dlhopolský chotár horskými cestami z Diviny a Lúk v noci z 29. apríla. V dedine sa nezdržali a prešli poľnou cestou na Veľké Rovné. Ustupujúca nemecká armáda odtiahla cez Kotešovú. Skupina asi 300 Nemcov postupovala od Lúk a Diviny cez Hlaváčovú na Dlhú nad Kysucou. V osade na Srmdlavej sa zdržovala asi 15-členná skupina ruských a slovenských partizánov, ktorí boli nesprávne informovaní o počte Nemcov a s radosťou z oslobodenia a pokrikom: „Hurá na Germanca!“ vybehli piati Rusi na Nemcov na Hlaváčovej. Tu došlo k strelbe a na kopčeku pri krčme zabili troch Rusov: Šipulina Vasilja Matvejeviča, zvaného starý Vasil, 22-ročného učiteľa Ioaka Spartaka Apeneviča a Ševereva Jakova Ivanoviča, zvaného Jaška, zabíjajúci bol tiež jeden Nemec, dvaja zvyšní Rusi ušli. Početná skupina Nemcov potom prešla na Dlhú nad Kysucou a Turkov. Posledná nemecká hliadka zapálila v skorých ranných hodinách most na dolnom konci. Občania ho uhasili až po odchode vojska.

Prvé sovietske jednotky prišli do obce 1. mája 1945 o 10.00 hodine. Zabití Rusi z Hlaváčovej boli vystavení v škole a pochovaní 3. mája za veľkej účasti miestnych občanov. 14. mája boli zabití pri prestrelke v Divine ešte dvaja partizáni: zverolekár zvaný Dzurko a Ukrajinec Veľký Vasil.

Neskôr boli telá partizánov z obce exhumované a prevezené na Vojenský cintorín do Žiliny na Bôrik, kde je pochovaných 1 786 sovietskych vojakov, ktorí padli v bojoch pri prechode frontu v priestore od Liptovského Mikuláša po Žilinu v roku 1945. Pamätník padlých

Prvý tajomník veľvyslanectva Ruskej federácie Nikolaj Ryžov pri Pamätníku padlých hrdinov 2. svetovej vojny.

hrdinov II. svetovej vojny je umiestnený na Hlaváčovej. Pôvodne bolo na ňom napísaných 17 ruských a 9 dlhopolských mien. Na základe spomienok a zápiskov Dmitrija Vasiljeviča Kuznecova bol pamätník obnovený a v súčasnosti obsahuje 18 ruských a 11 dlhopolských mien mužov, ktorí padli v druhej svetovej vojne. Obeťami vojny z našej obce boli: Rudolf Forbak, Milan Palubjak, Milan Majer, Pavol Paraík, Ján Polka, Ondrej Veveričik, Jozef Šušlík, Imrich Oravčík, Jozef Korček, Rudolf Piláčík a Karol Janišík, ktorý padol pri boji počas Slovenského národného povstania. Hoci bojovať odišlo takmer 40 mužov z Dlhého Poľa, mnohí sa bojov nezúčastnili, pretože sa do centra povstania nedostali.

Po skončení vojny a uzavretí mieru sa začali domov vracieť aj občania, ktorí boli počas SNP zajatí a odvečení do

koncentračných táborov. K svojim rodinám sa vrátili: Ludovít Gábor, Ludovít Trháč, Cyril Jonek, Jozef Konárik, Štefan Nuchalík a iní. Boli zničení a vychudnutí, mnohých ani nespoznali. S podlomeným zdravím spomínali na neznesiteľné týranie, mučenie, otrockú prácu a strašný hlad.

Život v obci sa začal pomaly vracieť do bežných kolají. Začalo sa s rekonštrukciou cesty poškodenej tankovými záťahami a v krátkom čase bol ustanovený Miestny národný výbor. Jeho predsedom sa stal Ludovít Gábor a podpredsedom Pavol Hrivík.

Spracovala: Magdaléna Lacková
Zdroj: K. Trháčová: Kronika obce
Dlhé Pole,
D. Dimin: Spoločne v boji

REMESLO MÁ ZLATÉ DNO

Okdedy ľudia osídlili nejaké územie, pretvárali si ho podľa svojich potrieb. Najstarší obyvatelia sa živili plodmi z lesa, lovom zvierat a bývali v rôznych prírodných skrýšach. Takéto spoložitie človeka s prírodou predstavovalo najdlhšie obdobie v histórii ľudstva. Ľudia postupne hľadali spôsoby obživy, začali obrábať pôdu, pestovať, chovať, stavať prvé príbytky. Aj v Dlhom Poli prešli obyvatelia od zberného a koristného hospodárstva a poľnohospodárstva k najrôznejším spôsobom obživy a remeslám, z ktorých niektoré pretrvali až dodnes. Prinášame Vám stručný prehľad niektorých tradičných remesiel obohatený o rozhovory s miestnymi remeselníkmi.

Medzi tradičné remeslá v obci patrili: mlynárstvo, kováčstvo, furmanstvo – povozníctvo, kolárstvo, remeslá súvisiace s opracovávaním dreva a drotárstvo.

MLYNÁRSTVO

Predpokladá sa, že prvým bol mlyn pri vtoku do Boncovského potoka. Žarnovy tu volali „kruhy na mletie“ alebo len „kruhy“ a boli tu rozšírené oddávna. Robili sa z domáceho kameňa, ale dovážali sa aj napríklad z hronského kameňa. Na kruhoch sa mlelo ručne. Za deň úmornej práce sa dalo zomlieť až 20 kg obilia. Neskôr začali ľudia používať vodné mlyny, ktoré sa stavali pri rieke.

Z roku 1887 sa zachoval notársky zoznam piatich mlynov: mlyn pod Žiarom, Kúdelčíkov mlyn, Suránov mlyn, mlyn pod kostolom, ktorý bol zvalený a mlyn pri hornej krčme, ktorý zhorel. V obci bola v činnosti aj Forbakova valcha na súkno u Forbakov. Keďže v tomto kraji bývali tuhé zimy, dopyt po súkne bol veľký. Kladivá valchy vo veľkom koryte pod vriacou vodou stĺkali vlnené vlákna, ktoré sa zhutnili. Súkno malo výborné tepelno – izolačné vlastnosti. Biele súkno sa používalo na mužské nohavice a haleny, ktoré sa vyrábali aj z hnedého súkna. Čierne, biele a ryšavé súkno sa využívalo na zhotovenie kapcov.

V mlyne u Štrbána a na Žabárni sa mlelo len „sprosto“, t. j. obilie sa nečistilo a mlelo sa aj so smetami. V mlyne u Haškov sa zase mlelo „na pytel“. Keďže mlyn pod Žiarom bol už starý, majiteľ ho dal v 20. storočí zdokonaľiť a začalo sa mlieť na valchoch. Obilie sa už „špicovalo“ t. j. čistilo a múka bola pekná biela. Hrubo zomletá múka – aj s plevami bola drsná, volali ju „trenina“ a osušky z nej vraj škripali pod zubami.

KOVÁČSTVO

Jedným z prvých remesiel v Dlhom Poli bolo kováčstvo. Keďže všetka doprava v obci bola realizovaná prostredníctvom furmanov s konskými povozmi, kováči boli veľmi potrební. Spočiatku prichádzali do obce kováči – Cigáni, ktorí podkúvali kone a robili kováčske práce. Prvý

miestny kováč bol v Dlhom Poli zaznamenaný v roku 1735. Kováčke vyhne sa stavali pri cestách, na križovatkách a pri hradských cestách. Boli to menšie vyhne, v ktorých kováči zo žeravého železa kuli ručne rôzne predmety ako reťaze, podkopy, klince, motyky, pluhy, svietniky a iné veci. Poznali aj zdravotný stav koní. Koncom 19. storočia bola v Dlhom Poli známa kováčska dielňa Filipa Šutarika a neskôr jeho syna Lajoša, ktorý sa zaoberal aj umeleckým kováčstvom. U neho sa vyučil Ludvik Veščičík i jeho syn Pavel. Kuli tu mreže, kované umelecké brány, ploty, železné ohrádky hrobov a podobne. Pavel Veščičík si neskôr zriadil vlastnú kováčsku vyhňu v drevenici, kde sa predtým vyrábali šindle. Železo sa kulo rozžeravené, na jeho držanie potreboval kováč 16 druhov klieští. Všetko sa zváralo v ohni a „opilovalo“ ručne. Postupom času sa kováčstvo zameralo aj na výrobu poľnohospodárskeho náradia ako motyky, pluhy, sekery, reťaze. Po zbúraní kováčskej vyhne pracoval posledný dlhopoľský kováč Pavel Veščičík v dielni vo svojom dvore a kováčstvu sa venoval až do svojej staroby. Dnes sa v Dlhom Poli umeleckému kováčstvu venujú bratia Tomáš a Miloš Kršiakovci.

FURMANSTVO – POVOZNÍCTVO

Toto remeslo bolo dlho jediným spôsobom ako si zarobiť na živobytie. V 18. storočí tu bolo dosť rozšírené. V roku 1754 bolo v Dlhom Poli zaznamenaných 90 koní, začiatkom 20. sto-

Kováč Pavel Veščičík podkúva koňa.

ročia ich tu chovali vyše 100. Furmani prepravovali vyťažené drevo, výrobky z dreva, kože, privážali soľ, kov a rôzne potraviny, ktoré privážali v krytých, alebo odkrytých rebriniakoch. Okrem toho vykonávali aj iné práce v obci: orali, bránili, vozili hnoj na polia i drevo na zimné vykurovanie.

KOLÁRSTVO

S furmanstvom súvisí kolárstvo, keďže furmani potrebovali kolesá na vozy, pluhy, sane. V roku 1735 bolo v obci zaznamenaných 9 kolárov – kolesárov, čo bolo najviac z okolitých obcí. Vyrábali kolesá rôznych veľkostí podľa potreby. Na ich výrobu používali tvrdé drevo, ktoré opracovávali pílou a sekerou. Vytvárali kruh, pričom štruktúra dreva musela byť zachovaná. Posledným kolárom v Dlhom Poli bol Ignác Maceášik, ktorý všetky kolesá vyrábala ručne. Používal len veľké koleso, ktoré bolo vedené menším kolesom a naň nadväzovali rôzne nože, dláta, ktoré vyrábané koleso strúhali. Volalo sa to „drebank“. Dom, v ktorom sa narodil a pôsobil I. Maceášik sa dodnes volá „U kolári“ a na štíte domu sa nachádza koleso ako erb kolára.

Na dome posledného kolára v obci sa dodnes zachovalo koleso.

Drevorubači pri práci v dlhopolských lesoch.

DREVORUBAČSTVO

Keďže územie Dlhého Poľa pokrývali lesy, bolo prirodzené, že jedným z najstarších remesiel bolo drevorubačstvo, ktoré bolo dlho doplnkovým zamestnaním roľníkov. Vyžadovalo si silných, zručných chlapov, ktorí si vedeli poradiť nielen s veľkými stromami, ale aj divou zverou. Drevo bolo najuniverzálnejším materiálom pre všetky potreby ľudí.

Drevorubači tu pracovali kusovou pílou, sekerou, drevenými klinmi a drevenou kyjanicou. Neskôr boli drevené klíny nahradené železnými a kyjanice železnými kladivami. Pri stínaní stromu si najprv určili smer, kam má strom padnúť, podľa toho vysekali zárez a píli. Padnutý strom „okliesnili“ – osekali z halúz a kôru olúpili alebo ostrúhali. Suchá kôra slúžila ako palivo alebo ju odvážali garbiarom na farbenie koží. Drevo sťahovali z kopcov koňmi.

UMELECKÉ REZBÁRSTVO

Drevo je výnimočný materiál, ktorý po stáročia slúžil našim predkom pri každodenných činnostiach, bol zdrojom obživy, poskytoval prístrešie, uľahčoval prácu, ale ponúkal aj mnohé možnosti zdobenia. A práve zdobením drevených predmetov sa zaoberá umelecké rezbárstvo. Kedysi bolo typicky mužskou prácou, ktorou sa zaoberali roľníci, drevorubači alebo pastieri. Rezbárska výzdoba sa uplatňovala pri skrášľovaní obydlí, rezbársky sa zdobil nábytok, ale aj pracovné nástroje. V Dlhom Poli je najznámejším umeleckým rezbárom Štefan Veveričík, ktorý sa tomuto remeslu venuje viac ako 40 rokov. Bol žiakom známeho žilinského sochára Ladislava Beráka a po skon-

čení školy nastúpil do firmy Rezbár Rajec, kde sa vyše 10 rokov venoval iba vyzávaniu sôch Ježiša Krista. Po skončení prevádzky si založil živnosť a podnikal vyše 20 rokov. V súčasnosti tvorí menej.

Venuje sa najmä dielam s ľudovou a sakrálnou tematikou ako sú kríže, sochy, reliéfy, krížové cesty a obrazy rôznych veľkostí. Medzi jeho najväčšie diela patrí socha Františka I. v životnej veľkosti, betlehemy umiestnené v rôznych kostoloch po celom Slovensku, obrazy s motívom Oravy a Dlhého Poľa. Jeho výrobky obdivujú ľudia nielen doma, ale aj v zahraničí. Za 40 rokov mu prešli rukami stovky stromov. Nie každé drevo je však vhodné na vyzávanie. Š. Veveričík nám prezradil: „Na výrobky do domácnosti používam lipu, je mäkkšia a má dobrú štruktúru. Dá sa vyzávať aj do smreku, ale na dreve potom vidieť farebné pásy a to už nie je pekné. Na vonkajšie sochy je lepší jaseň alebo dub, lebo tieto stromy majú dlhšiu životnosť. Peknú farbu má aj buk, ale je tvrdší a krehkejší. Môže sa stať, že sa odštiepi. Ja nemám rád suché drevo, mne sa lepšie pracuje, keď je trošku vlhkejšie. A taktiež je dôležitá kvalita dreva. Lebo drevo je ako človek, tiež má aj kazy. Rezbárstvo je krásne v tom, že dáva veľa priestoru pre rozvoj. Každý učeň

Š. Veveričík zhotovuje sochu Drotára s džarkom, ktorú dostal do daru starosta družobnej obce Opoj.

Posledný výrobok majstra rezbára socha Drotára s džarkom zdobí jeho príbytok.

má nejakého majstra, ktorý ho naučí tie podstatné veci, ale všetko ostatné je o individuálnom talente, chuti pracovať a veľmi dôležité sú roky praxe.“

Pri práci používa približne 60 rezbárskych dlát, hoci najradšej pracuje s niekoľkými obľúbenými, ktoré majú už 40 rokov. Aby ich udržal v dobrom stave, musí ich pravidelne brúsiť. Š. Veveričík dodáva: „My sme sa učili brúsiť dláta ešte na kameňoch, to bolo najkvalitnejšie, ale dlho to trvalo. Teraz používam filc a brúsnu pastu. Brúsim aj na koži z konského postroja, najlepšia je taká, ktorá sa mu obtierala okolo boku a bola najviac prepotená. Teraz je už iná doba, na vyrezávanie sa používajú rôzne frézy a motorové píly. Ja ich tiež sem-tam používam, my sme sa dokonca učili aj techniku rezania, aby sme nesekali do klátov len tak od buka do buka. Pomôcť si tre-

ba, ak sa dá, ale to je všetko. Podľa mňa z dreva treba urobiť stružlinu, nie prach.“ Pred samotným vyrezávaním je dôležitá aj príprava, majster si výrobok najprv nakreslí a potom tvorí priamo do dreva, čo je síce riskantnejšie ako vytvoriť si vzor z hliny alebo sadry, ale aj to patrí k jeho štýlu. Hotové výrobky morí voskom alebo rôznymi lakmi.

TESÁRSTVO

Tesári stavali drevené domy, maštale, humná aj veľké vráta na holohumnice. Doviezli veľké dreva a otesávali ich topormi, sekerami a to na dve alebo štyri strany. Potom zakladali rohy stavieb, stavali steny, robili krovy, pokrývali strechy šindľom. Tesári vyrábali aj dvere na chalupy, zárubne na dvere i okná. Pri práci používali sekery, píly, topory, dláta, „colštok“ – meter a iné náradie.

STOLÁRSTVO

Toto remeslo vzniklo v dôsledku zariaďovania domácností. Dedinskí samoukovia boli nútení vyrábať si jednotlivé kusy nábytku ako: posteľe, truhly, stoly, lávky, rohové lavice, zvané „žigre“, ktoré boli umiestnené okolo stola a slúžili aj na spávanie. Stolári vyrábali taktiež police, stoličky, skrine – „kasne“, niekedy aj okná a dvere.

KOŠIKÁRSTVO

Toto remeslo sa rozvinulo vďaka tomu, že povodie Dlhopolky bolo bohaté na prútie, najmä lieskové. Košíky pletli z prútia alebo lyka – kôry liesky lúpanej nad parou. Z prútia pletli väčšie koše, takzvané „plevnáky“ i koše rôznych veľkostí, tiež „zemnačné“ košíky, koše na ovocie, drevo a prepravu iných potravín. Z prútia pletli aj košiny, ktoré sa nachádzali vzadu na voze a vozili v nich napríklad listie alebo plevy. Z lyka zase pletli košíky a koše rôznej veľkosti. V súčasnosti sa pleteniu košíkov v našej obci venuje Michal Králik.

DEBNÁRSTVO

Debnári vyrábali „žbenky“ na mútenie, „žbery“ na napájanie, sudy, vedrá na nosenie vody, „dzieže“ na solené mäso, zbery na vodu, korytá, válovy. Ľudia si sami vyrábali hrable, kosiská, rúčky na kosy, rúčky do kladív, motýk, lopát, lopaty na sádzanie chlebov, cepy, stolíky, vejačky, klíny a metly z brezového prútia.

POKRÝVAČSTVO A KLAMPIARSTVO

Aj v Dlhom Poli slúžilo drevo na pokrývanie striech. Šindel bol kedysi dokonca jedinou krytinou, s ktorou sa pokrývalo. Vyrábali ho zo smrekového dreva. Šindliari si zo smreka najprv vyskúšali ha-

Plechové ozdoby na strechách vidieť na domoch dodnes.

Pokryvanie dreveným šindľom na Kotelniciach v roku 1951.

luz, či sa rovno štiepe a tiež kôru, či sa rovno ťahá. Vyrezali iba vhodný smrek a používali len kmeň stromu. Ten narezali na 72 cm – dlhé kusy a potom ho „pačkali“ – štiepali. Kvalitný šindel štiepali na 4 – 4,5 cm. Potom ho obojručným nožom strúhali – zarovnali, aby mal hrúbku 3 – 3,5 cm. Stredom urobili ryhu na falcovanie. Hotové šindle ukladali do kríža na presušenie – do „kôp“. Pokryli ich kameňmi, aby sa nestočili a prikryli ich kôrou. Jedna kopa mala 60 kusov. Potom šindel predávali na krytie dreveníc, humien, stodôl, sušiarňí a podobne.

Alpský a ruský stavebný štýl, ktorý drotári videli vo svete poznačil aj vonkajšiu architektúru domov. Mnohí muži v obci boli šikovní „plecháři“ – klampieri a tak šindľovú krytinu začali nahrádzať plechom. Niektorí z nich si strechy zdobili plechovými vežičkami, niekedy so zástavkami a okraj štítu zdobili akoby plechovými čipkovými obrubami. Klampieri nazývali tieto ozdoby „cifry“ a okrem vežičiek pripevňovali na strechy aj kohútov alebo lietadlá. Na zástavkách bol badateľný rok výroby a krútili sa v smere vetra. Takéto ozdoby na strechách možno vidieť na dreveniciach dodnes.

Hoci sa v obci začalo viac pokrývať plechom, ešte stále sa pokrývalo aj šindľom. Práca s ním však nebola jednoduchá. Skúsený klampiar Štefan Rejda, ktorý dnes už žiaľ nie je medzi nami, nám pri rozhovore prezradil, že bola dokonca nebezpečná. Šindel bol totiž naimpregnovaný dechtom a pri vysokých teplotách hrozilo popálenie. Pri pokrývaní Oravského hradu bol dokonca svedkom

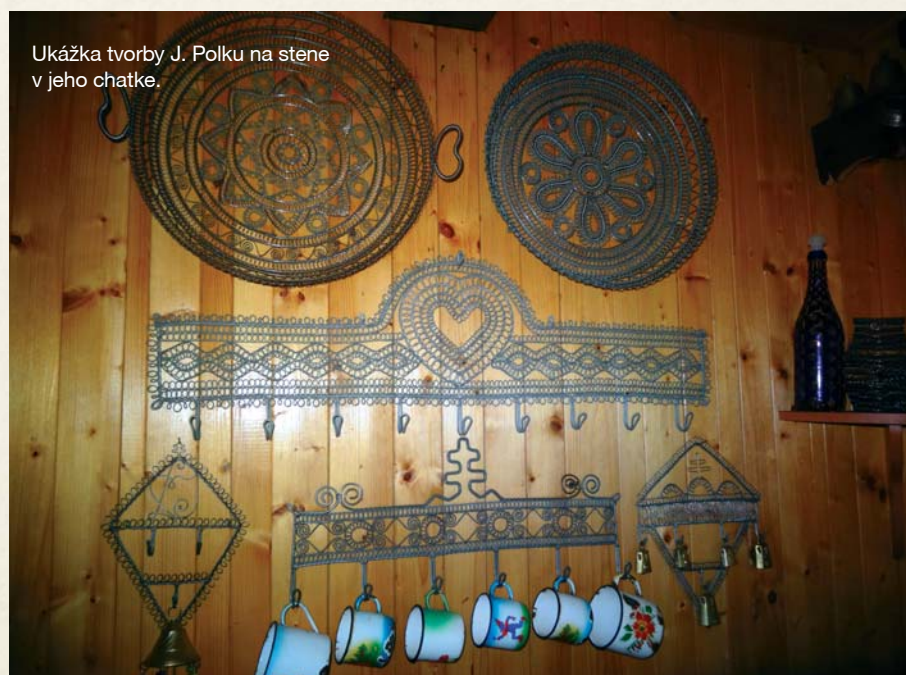
úrazu svojho kolegu. Táto krytina však bola kedysi veľmi obľúbená, najmä pri pokrývaní pamiatok. Ako zamestnanec Pamiatkостavu v Žiline okrem Oravského hradu pokrýval šindľom aj Zvolenský a Budatínsky hrad. Mnoho striech pokrýval aj v Dlhom Poli. Podľa jeho slov to bolo najmenej 30 striech a prvú strechu pokrýval bývalému starostovi obce Ferdinandovi Červenčíkovi. Zo začiatku pracoval najmä so šindľom či plechom, ale okolo roku 1957 prišiel do módy eternit – azbestová krytina. Súčasnú štúdiu preukázali, že táto krytina je rakovinná a pôvodný azbest sa musí odstraňovať v špeciálnom odeve. Dnešnou obdoba azbestu je cemento-vláknitá krytina, ktorá vyzerá rovnako, ale materiál je bezpečnejší.

Známym klampiarom v obci bol Valentín Mičura, zvaný Valient, ktorý okrem striech a typických vežičiek vyrábala aj rôzne iné výrobky z plechu. Medzi najznámejšie patrí dračia hlava, ktorá je umiestnená v drotárskom múzeu v Budatíne a plechová loď, ktorú vyrobil v troch exemplároch. Jeden je umiestnený v Technickom múzeu v Prahe, druhý v drotárskom múzeu v Budatíne a tretí je vlastníctvom rodiny, ktorá ho požičala do expozície v Pamätnej izbe drotárstva v Dlhom Poli. Medzi obyvateľmi sa hovorí, že tieto lode skutočne fungujú a majster ich skúšal priamo v rieke Dlhopolka v časti Kúpalisko. V rodinnej tradícii pokračoval jeho syn Jozef, ktorý bol tiež vychýreným klampiarom. Známym klampiarom v obci bol aj Jozef Lacík.

DROTÁRSTVO

Drotárstvo má v našej obci dlhú a bohatú históriu. My sa však zameriame viac na súčasných drotárov. Umeleckému opletaniu drôtu sa dnes venujú dvaja remeselníci. Pred niekoľkými rokmi tu býval aj v regióne známy drotár Peter Hlavatovič, ktorý sa však z Dlhého Poľa odsťahoval. Bol to práve on, kto pritiahol k drotárstvu Jozefa Polku a Jána Madaja.

Dnes už činorodý dôchodca Jozef Polka je pôvodným povoláním sklár. Hneď po vyučení v Lednických Rovniach pracoval niekoľko rokov v sklárni v Nemšovej. Od mladosti bol teda zvyknutý na precíznu prácu. Potom sa zamestnal v Elektrovode v Žiline, kde si spravil zvaračský kurz a tomuto povolaniu ostal verný až do dôchodku. Práve pri tejto práci sa stretol

Ukážka tvorby J. Polku na stene v jeho chatke.

J. Polka s časťou zbierky zvonov v interiéri chatky.

s Petrom Hlavatovičom, ktorý ho ako spolubývajúci naučil základné drotárske techniky, ktoré neskôr rozvíjal. Hoci sa drotárstvu venuje naplno až v dôchodkovom veku, sortiment jeho výrobkov je široký. Vytvára ornamentálne bohato zdobené taniere, misy, vešiaky, kríže rôznych veľkostí a efektné veľkorozmerné dekoratívne podnosy.

Jeho prvými výrobkami boli taniere, ktoré už dnes opletá minimálne so štyrmi alebo piatimi drôtmí rôzneho druhu. Pracuje s medeným, oceľovým, pozinkovaným a antikorovým drôtom. Práve ich kombinácia a typická lemovka robia jeho výrobky originálnymi. Dokonca nám prezradil aj postup pri drôtovaní takéhoto taniera: „Pred drôtovaním si vždy urobím výtvarnú predlohu a až potom začnem ohýbať. Keď drôtujem tanier, musím urobiť kruh. Príprava je veľmi dôležitá, pretože v ňom nesmú byť veľké diery, celá plocha musí byť vyplnená. A práve to je najnáročnejšie. Keď mám spraviť 50 rovnakých krúžkov a všetko vyplniť tak, aby to sedelo, to mi dá poriadne zabráť. Občas ma bolievajú ruky, kým prejdem dookola jednu radu na tanieri, už mám toho dosť. Ale keď to zložím a všetko do seba zapadá, je to nádherné.“ Táto práca je však veľmi časovo náročná, vytvoriť jeden tanier totiž trvá aj päť týždňov.

Jozef Polka sa zúčastňuje na rôznych výstavách na Slovensku i v zahraničí. Ako remeselník ľudového umenia sa predstavil v Paríži aj v Mníchove. Taktiež vystavoval v Bratislave, Trnave, pravidelne sa zúčastňuje výstavy ľudových remesiel v Turčianskej Tepličke, na Staromestských slávnostiach v Žiline a obdobných slávnostiach v celom žilinskom regióne. Svoje diela vystavoval aj počas drotárskej výstavy „Dlhopoľskí páni majstri“, svoje umenie predvádzal na „Drotárskom festivale“ a jeho výrobky obdivoval aj prezident SR Ivan Gašparovič počas návštevy Dlhého Poľa. Hoci má Jozef Polka kladný vzťah ku všetkým svojim výrobkom, za výnimočný považuje práve drôtovaný znak Slovenskej republiky. Jeho snom je ešte vytvoriť z drôtu kaplnku U Mrníkov. Jozef Polka je veľmi aktívny človek, ktorý sa nezlakne žiadnej ťažkej práce. Okrem skla a drôtu mu učaroval aj kameň a práci s ním sa venuje už niekoľko rokov. Obkladá steny domov, dláždi schodiská a terasy. Okrem toho, že je členom folklórnej skupiny Drotár, je aj známym zberateľom liatych a spiežových zvoncov. Počas 40 rokov ich zhromaždil takmer 350. Najstarší pochádza z roku 1816 a najviac ich má z Ruska. Niektoré si zohnal sám, iné mu darovali známi. Má k nim špeciálny vzťah: „Zvon bol kedysi veľká vzácnosť,

keby som čo i len o jeden prišiel, tri dni by som za ním plakal.“ Zvony pravidelne čistí a ladí a z mosadzného plechu ich dokonca aj sám vyrába. Zhotovuje taktiež rôzne pracky, má ich štrnásť druhov.

Druhým majstrom drôtu je Ján Madaj, pôvodne strojný zámočník. Taktiež pracuje autentickou technikou a venuje sa tradičným formám remesla. Z pozinkovaného, antikorového, mosadzného a medeného drôtu zhotovuje misy, taniere, košíky, vešiaky, rámiky, krížiky, mapy aj najrôznejšie dekoratívne predmety. Venuje sa nielen drobným, ale aj monumentálnym prácam. V múzeu na Budatínskom hrade možno obdivovať plošné figúry drotárov vyššie ako jeden meter a rád zhotovuje aj nadrozmerné vešiaky. K práci používa množstvo náradia. V jeho dielni sa nachádza plno rôznych strojov, alebo takzvaných „prípravkov“, ktoré mu uľahčujú prácu, napríklad ozubené koliesko, ktoré vytvorí peknú vzorku. Mnohé výrobky z drôtu aj zvara. Príprava najmä veľkých diel je komplikovaná, preto si musí vopred všetko nakresliť a premerať. Ján Madaj zdôrazňuje: „Drôtovanie vyzerá jednoducho, ale kto si to na vlastnej koži nevyskúša, nepochopí, aká je to drina.“ Jeho výrobky sú súčasťou mnohých domácností, mosadz-

J. Madaj pri práci v dielni svojho domu.

Drevené krošne si našli miesto aj v dome J. Madaja.

né a medené krížiky dostal do daru aj žilinský diecézny biskup Tomáš Galis.

Okrem drôtu pracuje aj s drevom. Zhotovil nadrozmernú krošňu vo výške ľudskej postavy, ktorá bola v roku 2013 pri príležitosti Staromestských slávností zapísaná do Knihy slovenských rekordov. Jej výroba trvala niekoľko mesiacov a spotreboval pri nej veľa dreva. Krošňa váži 160 kilogramov a má aj falošné dno, ktoré kedysi bývalo aj v pôvodných krošniach drotárov. Ján Madaj upresňuje: „Falošné dno som urobil aj na rekordárskej krošni, ale tam ho nevidno, lebo ju nemožno prevrátiť. Musel som ho však spraviť pevné, keď do nej vlezie aj 4-5 ľudí, aby sa pod nimi neprepadlo. Keď som ju mal vystavenú na Staromestských slávnostiach v Žiline, bol akurát Medzinárodný deň detí. Vliezlo do nej mnoho detí, niektorí ľudia ani netušili, čo to vlastne je. Boli aj takí, ktorí si mysleli, že je to skriňa na zbožie. Tá krošňa je výnimočná aj v tom, že sa dá rozobrať a znova poskladať.“ Menších krošní zhotovil už viacero, tú prvú vyrobil ešte s drotárom Petrom Hlavatovičom a jednu vlastní aj umelecký drotár Juraj Šerík. Ján Madaj vyrába z dreva aj rôzne dekoratívne predmety.

Drotár sa zúčastňuje i na rôznych výstavách, pravidelne predvádza svoje umenie na Staromestských slávnostiach v Žiline, Jánošíkových dňoch v Terchovej. Bol súčasťou Drotárskeho festivalu v Dlhom Poli aj Drotárskych hodových slávností vo Veľkom Rovnom. Minulý rok sa zúčastnil výstavy drotárstva v Pálffyho paláci v Bratislave a taktiež Drôtómánie v Čadci. Ján Madaj má takéto akcie veľmi rád: „Ja chodím na tie podujatia najmä kvôli ľuďom, stretnem mnoho známych, aj neznámych, ktorým sa páči moja práca. Je to môj koníček. Tak je to pri všetkých remeselníkoch, keby v tom nemali záľubu, ani jeden z nich by to nerobil.“ Hoci v súčasnosti drôtuje menej, svojho koníčka sa snáď nevzdá.

Magdaléna Lacková

Foto: autorka
a archív Kroniky obce Dlhé Pole

Zdroj: K. Trháčová: Kronika obce Dlhé Pole, Domáci remeselník a poľný hospodár v Dlhom Poli, J. Kuzmík: Prehľadné dejiny obce Dlhé Pole

V našej obci sa narodilo a pôsobilo mnoho známych osobností, ktorí sa rôznym spôsobom zaslúžili o jej rozkvet či propagáciu. Na niektorých si spomíname častejšie, na iných okrajovo. Niekedy však zabúdame na obyčajných ľudí, ktorí tvoria srdce a dušu každej dediny. Nám sa svojho času podarilo urobiť rozhovor s dvoma najstaršími obyvateľmi Dlhého Poľa.

Skromná žena nám ochotne porozprávala o svojom živote.

ŤAŽKOU PRÁCOU K DLHÉMU ŽIVOTU

Do drevenice vtedy 98-ročnej Vincencie Kordulákovej sme vchádzali s drobnými obavami, človek v takom veku už má totiž rád svoje pohodlie a pokoj. Ale pri úsmeve skromnej ženy so šatkou na hlave, sme na všetko zabudli a nechali ju rozprávať o svojom živote. Pamäť by jej mohli závidieť aj oveľa mladšie ročníky a sme radi, že nám dovolila nahliadnúť do svojho súkromia. Bola to výnimočná osoba.

Narodila som sa na tomto mieste 3. apríla 1916, v starej chalupe, ktorá po požiaru v Markovskej ulici zhorela. Mala som asi 13 rokov, keď sme kúpili tento dom, pôvodne to bolo bačovisko. Boli sme traja súrodenci, ja som bola prostredná, najstarší brat Pavel zomrel na suchoty, keď mal 17 rokov a najmladší brat Martin

sa oženil na „dolnáky“, ale už tiež nežije. Keď som bola malá, otec išiel do Juhoslávie po „drocárke“ a mama sa po čase aj so mnou a mladším bratom vybrala za ním. Staršieho brata nechala doma. Potom však odišla do Belehradu aj s našou najmladšou sestrou, ktorá sa narodila už Juhoslávii a nás nechala s otcom. Ten potom prišiel s nami na Slovensko a vychovávala nás babka. Zomrela, keď mala 72 rokov a ja som ju ešte opatrovala. A vidíte, ako dlho ešte po nej žijem, veď ja už mám skoro 100 rokov. A pritom som sa v živote toľko narobila.

A čo ste robili, chodili ste po službách?

V službe som bola len raz, dva roky som bývala u babky u Drabinov, na dolnom konci – u Boncov. Pásla som kravy, aj som si sama navarila, aj „fruštuk“ aj „polonne“, mala som vtedy asi 12 rokov, ale hladná som nikdy nebola. Teraz hladujú

len tí, čo sa im nechce robiť. Druhá babka Baricovská – otcova mama, chodievala za mnou skoro každú nedeľu, veľmi chcela, aby som sa vrátila a potom sme bývali u nej aj s bratom Martinom. Do školy v Dlhom Poli som chodila len dva roky, lebo doma bola iná robota, ale viem sa aj podpísať, aj si prečítať. Teraz čítam len veľké písmená a pomaly. Mala som aj okuliare, ale už veľa čítať nechcem, lebo pred 12 rokmi som bola na operácii oka. Bolela ma hlava a ja som si myslela, že to už od staroby, ale vraj som mala zelený zákal. Ani lekári nerátali s tým, že sa z toho ešte vystrábijem.

Kolko ste mali rokov, keď ste sa vydali?

Ja som mala už 24 rokov, lebo môj muž bol tri roky na vojne, tak som na neho čakala. Tri deti mi zomreli, asi keď mali pol roka na čierny kašeľ – jeden chlapec a dve dievčatá. Štvrté som potratila

a toto je už moje piate dieťa, jediná dcéra Ilka. Ona bola tiež chorá, musela som s ňou chodiť ku doktorovi do Rovného cez kopec peši. To bolo kedysi tak, tu v dedine ani doktor nebol. A deti sa rodili doma. Mne všetky odrodila babica Amála Maceášiková.

Čo ľudia robievali, keď boli doma a do roboty nechodili?

Ja som nikdy nikde nerobila, len som sa starala o domácnosť, pole, kravu. Už od mlada som takto robila, a keď som sa vydala, muž robil v Ostrave a ja som nemala žiadnu rodinu, čo by mi pomohla. Musela som sa starať o dcéru, aj robiť na poli. Tuto v susedstve bola jedna taká tetka, volala sa Helena a tú Ila volala baba, lebo žiadnu inú babku nemala. Tá mi ju stráži, keď som musela niekam ísť. Vždy som jej za to dala mlieko od kravy, maslo alebo tvaroh. Nevie, prečo ja tak dlho žijem, keď som sa v živote tolko narobila.

Asi bola aj iná strava...

Strava bola zdravšia, čo sme doma mali, to sme jedli. Kedysi, keď bola chudoba, ktorési rodiny aj celú zimu obed nevarili. Keď sme my boli deti a vychovávala nás babka, vždy nám niečo uvarila, hoci aj „zemnáky“ s „kýšku“ alebo „Spoločnú kašu“. Do vody, alebo do mlieka zatrepa muku, uvarila kašu, do toho dala uvarené a potlčené zemiaky a mali sme obed. Často varila aj fazuľu, hrach, to, čo bolo doma, nič sme nekupovali, jedli sme len to, čo sme dopestovali. A mne to bolo jedno, ja som mala rada všetko, aj tak som nemala na výber. Mäso sme jedli až vtedy, keď sme zabili sliepku, prasa alebo teľa. K mäsiarovi sme nechodievali. A keď som sa vydala, jedli sme mäso len vtedy, keď ho muž priniesol z týždňovky. A to sa varila taká polievka s údeňým bravčovým mäsom a s „mrvaničkou“. Mäso sme potom vybrali, nakrájali na kocky a jedli ako druhé so zemiakmi. Aj ovocie sme jedli len to, čo sa tu urodilo. Napríklad banány som nikdy nekupovala. Keď som išla druhému na „nájmu“, dostala som 5 alebo 6 korún za celý deň, kilo banánov vtedy stálo 6 korún, takže som ich nekúpila. Prvýkrát som jedla banán, až keď mi ho dcéra priniesla.

Kolko bolo vtedy v dedine obchodov?

U Mičuru bol vždy obchod aj krčma, na tom mieste, ako aj dnes. U Forbakov bol obchod, aj tu v tejto ulici. Bol tu aj „masár“ Rudko Maceášik, tam, kde býval, sme to volali „U masárov“ a tu oproti nám býval aj posledný kolár v dedine,

do dnes sa to tam volá „U kolári“. Na roľu som chodila dennodenne. Dorobila som sa ako kôň, bola na mne celá domácnosť, starosť o zvieratá aj polia. Žili sme z toho, čo sa doma vypestovalo a urobilo. Vždy sme mali kravu, kozu, prasa, husi, kury. Ale krava bola najdôležitejšia, lebo dávala mlieko a z neho sa vyrábalo maslo, tvaroh. Naša krava sa nepásla, lebo aj keď sme mali veľa polí, nemal ju kto pásť. Ani na „bačovisko“ sme nechodili, bývali sme tu v dedine a krava bola doma v maštali. Preto som musela každý deň priniesť plný batoh trávy na obed aj na večer. Keď sa sušilo, muž nabil do zeme „ostrovky“ a ja s dcérou sme sušili a hrabali. Nemali sme koňa, tak som nosila všetko na chrbte, kedysi sa aj zviezlo, keď to bolo ďaleko, napríklad „ze Zadkov“, „spod Vavrov“, ale väčšinu som odnosila. Na zimu musela byť nachystaná plná holohumnica. Aj dreva som si sama nachystala, všetko som na chrbte odniesla. Oralo sa koňom a oračom sme museli zaplatiť. Celú zimu sa zase vozil hnoj. Z ulice baby chodili spolu hnoj na záhon kydať, aj pri kopaní sme si pomáhali. Bolo nás päť, šesť, u ktorej sa kopal, tá doniesla obed a na druhý deň sa išlo k inej. Potom, keď už muž robil v Žiline v Celulóžke, pomohol nám viac. On mal ťažkú robotu, celý život robil pri vysokých peciach. Zomrel, keď mal 84 rokov.

A bavila vás práca na poli?

Pravdaže bavila, veď vtedy to všetci tak robili. Medzičky museli byť kosáčikom „vykučované“, nikto nemal roľu ani medzu neupravenú. Trnie, ani veľká tráva nikde nebola, dokonca sme zbierali aj kamienky popod medzu. Ja som nebola veľká speváčka, ale ženy si pri práci často spievali, aj môj muž vedel pekne spievať. Ale v nedeľu, ani cez sviatok som nerobila, veď som sa cez týždeň narobila dosť. Ja by som aj vyšívala, aj štrikovala, ale, keď som bola slobodná, nemala som ani vlnu, ani látku, za čo kúpiť. Len som sa na hotové veci dívala a určite by som sa to bola naučila, lebo sa mi to páčilo, ale nemali sme peniaze.

Odkiaľ ste teda zháňali oblečenie?

Nejaké oblečenie som mala ešte po mame a keď som išla niekomu na „nájmu“, tak som si zarobila a kúpila. Tu v Dlhom Poli šila oblečenie Lojzina Veveričiková, ona sa tým živila a vedela ušit' všetko: „fortuchy“, zástery, „zápuny“, „kabátky“, všetko, čo bolo treba do kroja. Ďalšou krajčírku v dedine bola Ludvina Maceášiková.

Život bol vtedy asi inakší...

Veru, kedysi sa ináč žilo, v jednom dome žilo viac generácií a jeden druhému si pomáhali. Nechodilo sa do roboty, všetci boli doma a žili z toho, čo si sami vypestovali a urobili. Hoci bola chudoba, život bol veselší. Chodilo sa na zábavy, na majálesy. Keď bola svadba, na dvore sa spravili „tancálne“, ozdobili sa brezy, sedelo sa na dvore. Vtedy bolo na svadbe aj sto ľudí, prišli ľudia z ulice, aj z dolného konca, okrem svadobčanov boli na svadbe aj „priespolní“, vždy dal ktosi vypiť, zajesť a čo sme sa len dotancovali. Zákusky neboli, piekli sa len buchty. Ale to až neskôr, keď bola moja Ila dievka, keď som ja bola mladá, bola väčšia chudoba, na väčšine svadiieb nebolo ani buchiet, na stôl sa dal len tvaroh do misiek. Ale bolo veselo, ľudia sa stretávali, zaspievali si. Teraz sa každý zavrie do svojej chalupy a díva sa na televízor. Aj deti chodievajú menej von, len sedia pri počítači. My sme sa stále vonku hrávali a naše deti tiež. Hrávali sa na naháňačky, na schovávačky, celú zimu sa ešte večer sánkovali na takých dlhých saniach, čo sa drevo vozilo. Aj desiati sa na ne zmestili a boli vonku do tmy. A keď sa mlátilo, spravili si skrýše pomedzi stohy, urobili tunely. Všetci žili spolu v jednom dome, starých doopatrovali. Dnes už starých ľudí ani nemá kto opatrovať, lebo všetci chodia do roboty. Mňa opatruje dcéra, lebo už je na dôchodku. My si ráno zakúrime a sme tu celý deň.

V. Korduláková a Š. Šeriková v typickom ľudovom kroji okolo roku 1940.

V tejto drevenici žila V. Korduláková od svojich 13 rokov.

A kedy ráno vstávate?

Iľa ma budí tak okolo deviatej, keď vstanem skôr a nechce sa mi ležať, tak si sadnem a sedím. Potom ma oblečie, umyje, urobí mi raňajky. Už ma musí obsluhovať, ako takého starého človeka. V pecku mi celú zimu kúri a keď je chladno aj inokedy, aby som mala teplo, keď vstanem. Každé ráno pijem mlieko s medom, to mi robí dobre. Ja zjem hocičo, ale dcéra mi robí každý deň niečo iné: párky, salámu, „škvarenicu“, „Ježiškovu kašu“, ryby. Na obed mám polievku, aj druhé. Ja mám rada mäso, lebo v detstve, ani v mladosti som sa ho veľa nenajedla. Na večeru už veľa nejem, len vypijem mlieko, alebo zjem kúsok vianočky. Čaj moc nepijem, najradšej si dám kávu, predtým som ju pila aj ráno, ale teraz už len poobede. Kedysi som aj viac zjedla, ale už mi tak nechutí. Ale sladké mám rada, dcéra mi vždy nasype do misky bonbóny a počas dňa ich vyjedám. Nikdy som nebola taká „tustá“, ako teraz, lebo som sa veľa hýbala, teraz iba sedím a nemôžem sa hýbať.

Chodievate ešte von?

Ja nikde nechodím, lebo slnko mi nerobí dobre, ale dcéra mi otvorí dvere, aby mi tu išiel čerstvý vzduch. Bývame pri ceste, aj z kuchyne vidím všetko, čo sa naokolo robí, kto ide po ulici a sem – tam ku mne

aj niekto príde a porozpráva sa. Ani ku dcére už nechodím, nejaký čas som tam aj bývala, ale tu mi je najlepšie. Toto je drevená chalupa, bývanie je zdravšie.

Čo robievate počas dňa?

Sedím a počúvam rádio, najmä kresťanské stanice a správy. Rádio tu je pustené od rána do večera. Televízor nemám, lebo ma z neho bolí hlava aj oči. Keď som ešte mohla chodiť, dívala som sa u dievky, niekedy aj do polnoci. Ale potom som sa sama bála ísť domov. Kedysi som vídala všelijaké zvláštne veci, teraz mi to už nepríde na um. Takže môžem pokojne spať a Iľa vraví, že keď ma príde v noci skontrolovať, chrápe. Aspoň sa dobre vyspím.

Rozhovor bol uskutočnený a autorizovaný v máji 2014 za prítomnosti dcéry Heleny Trnkovej. Vincencia Korduláková zomrela 19. mája 2015. Česť jej pamiatke!

PRI ŽIVOTE MA DRŽÍ PEVNÁ VÔĽA

Dobre naladený pán s klobúkom na hlave a paličkou v ruke si vykračoval na neďelnú prechádzku. Takto si pamätám na dnes už 91-ročného Martina Milotu ešte z detských čias. Keď sme ho navštívili, bol to stále ten istý muž s pozitívnou

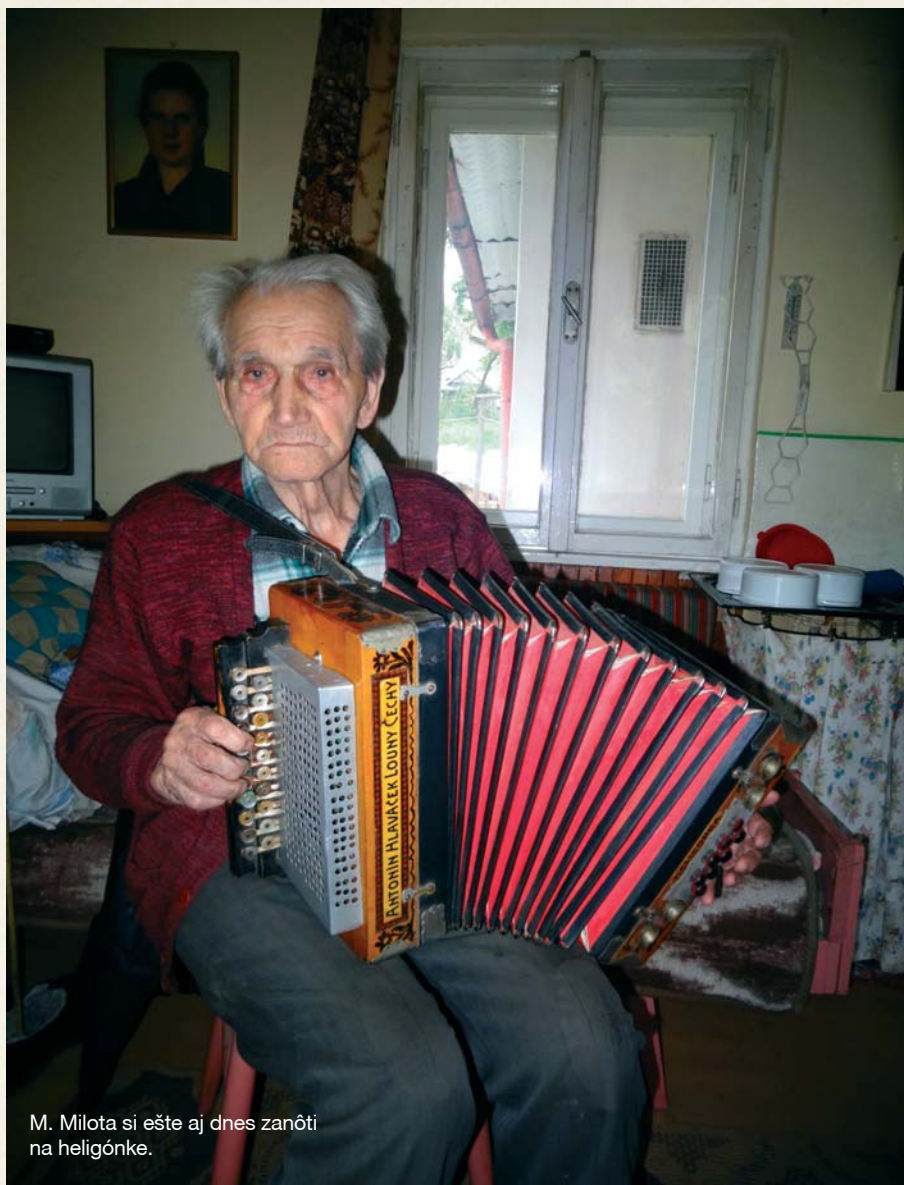
energiou a hoci roky sa oklamať nedajú, svojou obdivuhodnou pevnou vôľou a disciplínou prekonal nejednu chorobu a dodnes sa teší z každého dňa.

Kde ste sa narodili?

Ja som sa narodil v takej starej chalupe na Záhradách, už je dávno zbúraná. Bola tam izba a pitvor. V pitvore bývali Vepčáčky – 5 dievok s mamou. A vo veľkej izbe bývali v jednej polovici Ďurišci, ich bolo 6, a v druhej polovici my – Milotovci, nás bolo tiež 6. Takže nás bývalo 18 ľudí pod jednou strechou. My sme boli samí chlapi a ja som bol z bratov najmladší. Ja si do tých 6 rokov toho veľmi nepamätám, veď 28. apríla som mal už 90 rokov, len viem, že nás tam bývalo veľa a nemali sme okolo chalupy žiadny plot. Mal som asi 6 rokov, keď sme prišli sem bývať. Mama dala túto chalupu od „nova“ postaviť. Viem, že stála 16-tisíc korún, 8-tisíc mala našetrené a 8-tisíc si požičala. Staval ju akýsi stavbár, čo ho volali „Šátek“ a tu v okolí postavil 6 domov. Pôvodne tu bola kuchyňa, izba a maštaľ. Nepamätám si, kde som chodil do prvej a druhej triedy, ale bolo to tu v Dhom Poli. Kedysi sa učilo po chalupách, škola bola napríklad „u Holánich“. To je taká stará drevenica poniže Kramárika, ktorá dodnes stojí. Potom boli dve triedy oproti sebe, jedna tam, kde bola kedysi holička a druhá za cestou, kde vtedy býval Mičura.

Do školy sa chodilo každý deň?

Podľa toho, čo sme mali obuť alebo obliecť. Do školy sa chodilo, čo si pamätám od 8.00 do 12.00, potom bola prestávka, mohli sme sa ísť domov najesť, ak bolo čo a potom sa učilo ešte od 13 do 16.00 hodiny. Štvrtok bol voľný, ale v sobotu sa chodilo do školy do 12.00 hodiny. Neskôr bola škola pod kostolom, tam som chodil do 6. triedy a učili ma mníšky. Do 14 rokov sa chodilo do Dlhého Poľa a od 8. triedy sa chodilo do Rovného do meštianky peši cez kopec. Niektorí išli aj zo 6. alebo 7. triedy, ale ja som bol akýsi malý, mňa nechceli nikde dať. V 8. triede nás tu skončilo len 8 žiakov. Potom som pásol kravy a kozy. Doma sme mali ešte prasa a sliepky. Otec robil v Súkennej v Žiline, mama bola doma a starala sa o domácnosť. Pamätám si, že otec zarobil 47 korún za týždeň, čo bolo veľmi málo. Rožok vtedy stál šesťák a keď som mal ísť do 6. triedy, mama zobrala husára, išla s ním peši do Žiliny, predala ho za 20 korún a za 19 mi kúpila „čajchové“ šaty do školy. To boli také obyčajné šaty

M. Milota si ešte aj dnes zanôti na heligónke.

z najjednoduchšej látky. Na lepšie sme nemali, lebo sme mali veľa dlhov kvôli chalupe. Mama ten dlh dlho splácala, za celý deň, čo niekomu kopala zemiaky, dostala hrniec „kýšky“. Urobila k tomu zemiaky a aspoň sme mali čo jesť. Peniaze, čo dlhovala svojej sestre, mojej tetke Verunke, vrátiť nemusela, lebo tá jej dlh odpustila. A ten „Šátek“, čo nám chalupu staval, ju dal nakoniec ešte aj na súd do Trenčianskej župy, že ho nevyplatila. Ale ona mala všetky doklady odložené a súd vyhrala. V 18. rokoch som išiel do Súkennej ku murárom, vtedy sme mali ísť na vojnu, ale bolo Slovenské národné povstanie, tak sme zostali doma, cez zimu sa nerobilo. A na jeseň v roku 1945 som išiel robiť na „vrtbu“ do Ostravy. Tam kedysi chodievali pravidelne autobusy, v pondelok ráno nás zaviezol tam a v piatok večer zase doviezol naspäť. Robil som tam asi 6 týždňov, lebo prišli mrazy a nahnali nás pracovať do bane. Tam som vydržal len týždeň, ochorel som a vrátil sa domov.

Potom som išiel na vojnu do Topolčian, kde som bol 10 mesiacov ako posledný husár v Dlhom Poli. Jazdil som na koni.

Kde ste sa naučili jazdiť na koni?

Jazdiť na koni ma naučili na vojne, ja som sa dovtedy koňa bál, lebo doma sme žiadneho nemali. A bol som stále hladný, aj na vojne, aj doma, keď som sa vrátil, lebo bola veľká chudoba. Z vojny ma pustili skôr, lebo som dostal takzvanú náhradnú zálohu. Brat pracoval v Bulharsku pri UNRE – to bola taká akcia po druhej svetovej vojne, keď dodávali z Ameriky potraviny, ale aj staré šaty. Ja som bol teda „zásobiteľ“ rodiny. Ešte pred vojnou som chvíľu pracoval v Bohumíne a po vojne som sa tam vrátil. Ale potom išiel môj otec v 67. rokoch do dôchodku a mňa zavolali namiesto neho robiť do Súkennej. Vtedy bola vysoká nezamestnanosť, tak ako aj teraz. Všetci boli doma. Vďaka otcovi som sa dostal do Súkennej, kde sa vyrábalo plátno a ja som pral látku. Pra-

coval som tam 14 rokov, medzitým som sa aj oženil a mali sme dve dcéry. Jedna žije v Prahe a druhá tu v dedine, kúsok odo mňa, každý deň ku mne chodievala a stará sa o mňa. Po čase som začal mať zdravotné problémy, lebo som pracoval s trichlórom, mal som dýchacie ťažkosti a odvtedy som doma. Dvakrát som prehral súd, lebo mi neuznali chorobu z povolania a dva roky som bol doma bez koruny. Ale potom mi priznali invalidný dôchodok.

Keď ste boli doma na invalidnom dôchodku, čo ste robili?

Na slnku som byť nemohol, ani v smraďe, trápil som sa, ako sa dalo. Kosil som okolo kravy, žena doma vyrábala metly, tak som jej zo dva roky nosil prútky. Ale breza smrdí, tak som s tým musel prestať. Žena potom išla robiť do Sloveny a ja som bol doma pri deťoch.

Ako to bolo s vodovodom na Záhradách, viem, že ste sa podieľali na jeho výstavbe.

Ja som našiel všetky žriedla, keď som bol doma, mal som všetky hory pochodené. Spojil som sa so Štefanom Rybárikom, ktorý bol vtedy predsedom Komunistickej strany a na základe jeho žiadosti sem prišiel SEVAC. Ale my „Záhradníci“ – teda, tí čo sme tu na Záhradách bývali, sme začali kopať svojpomocne. Studňu sme vyvŕtať nemohli, lebo tu nebola voda. Vodovod Záhrady sa spustil do obehu v roku 1975 a robilo sa na ňom asi tri roky. Prvé žriedlo bolo z „Rožkovic“, ale to je už zrušené. Aj teraz by sa našli ešte nejaké žriedla, napríklad v Očkovej.

M. Milota na potulkách lesmi.

K obľúbeným činnostiam M. Milotu patrí kúrenie a zohrievanie vody v hrnci.

Ako dlho ste sa starali o vodovod?

Dlhé roky, keď bol starostom Ondrej Fuljer, vzdal som sa toho. Ľudia na mňa často útočili, že nemajú vodu, ale čo ja som za to mohol, keď bolo sucho a motory v turbínach vodu na kopec nevytlačili. Teraz sú už silnejšie a vodu majú aj tu na kopci pri Mlyne. Ja som vodu tiež chlóricoval, keď bolo treba. Pri poruche som musel ventil zastaviť, potom zase otvoriť. Doteraz si pamätám všetky ventily, aj žriedla, ale už sa mi nedá dobre chodiť.

A aké ste mali záľuby, čo vás bavilo, keď ste ešte viac vládali?

Chodil som do hory na drevo, hral na heligónke, ešte viem aj čosi zahrať. Nemám najobľúbenejšiu pesničku, ja som rád hrával všetko. (Zoberie heligónku a zahrá ťahavú pieseň).

Ako dlho hráte na heligónke, kedy ste sa naučili?

Ja hrám asi už od 10 rokov, sám som sa naučil. Na prvú heligónku si nepamätám, ale túto mi vyrobil otec Štefana Šipulu za dve tisíc korún. Mám ju približne 35 – 40 rokov.

Hrávali ste aj v nejakej skupine?

Nie, v skupine som nehrával. Ešte ti zahrám jednu. (Zahrá pieseň Čo to máš má milá, čo to máš za oči). Noty nepoznám, ako sa spieva, tak hrám. Prv, keď sme ešte aj sem – tam tancovali, chodievali sme na vohľady až do Boncov. Dole dedinou sme išli hrajúci, spievali sme, boli sme asi štyria a na dolnom konci sme stretli „šandárov“. Dali nám pokutu po sto korún za rušenie nočného pokoja. Jeden z nich povedal: „Veď vás počuť až do Keblova.“ A ja som mu na to odpovedal: „Poriadnych chlapov musí byť počuť.“ A on sa ma na to spýtal, že či chcem ešte vyššiu pokutu. Ja som povedal, že nie, lebo nemáme peniaze. Ale akurát vtedy sme u niekoho robili, tak sme im zaplatili.

A čo robievate cez deň?

Ja som celkom samostatný, najem sa, ešte sa aj sám oholím. Viem si uvariť takú jednoduchú polievku, čaj, zakúrim si, prikladám. Kedysi som veľa čítal, ale už nečítam, ani krížovky nelúštim. Prestalo ma to baviť. Skúšam trochu cvičiť, aby som len nesedel. (Ukazuje, ako dáva ruky pred seba, postaví sa ku stolu a pomaly dvíha nohy jednu po druhej). Televízor mám, ale po-

zerám len večerné správy a v rádiu počúvam správy každú hodinu. Chodím na dvor, rúbem si drevo, režem, aby som sa trochu hýbal, veď mne nič nie je, ja takto nie som chorý, ale roky sa zobrať nedajú. Akurát mi vadí hluk, zvoní mi v ušiach, preto som radšej potichu. Keď je pekne, poprechádzam sa po záhrade, dcériným slietkam nazbieram trochu trávy. Sem – tam tu prídu susedia na kus reči. Cez zimu je to horšie, keď nemôžem ísť von. Ale mne je tu dobre, ja by som asi nikde inde nešiel. Na pec si vždy postavím hrniec s vodou, aby nešlo od „šporhela“ také teplo, nalejem doň studenú vodu, kým sa zohreje, už chystám ďalší hrniec, prenášam ich, prelievam z kúta do kúta, aby som čas zabil. (Podíde k pecku, priloží drevko a ukazuje na hrniec s vodou). Ale teraz už bude teplo, pred pár dňami mi doviezli drevo, aspoň budem mať celé leto čo robiť.

Rozhovor bol uskutočnený a autorizovaný v máji 2014 za prítomnosti dcéry Heleny Psocíkovej.

Magdaléna Lacková

Foto: autorka, archív V. Kordulákovej a M. Milotu

ZVYKY NAŠE KAŽDODENNÉ

V živote ľudí majú typické zvyky a tradície významné postavenie. Tvorili akési nepísané zákony, podľa ktorých sa obyvatelia jednotlivých regiónov riadili v rôznych situáciách. Majú svoj pôvod v minulosti a ako súčasť kultúrneho dedičstva danej spoločnosti sa tradovali z generácie na generáciu. V Dlhom Poli sa zachovalo množstvo zvykov a tradícií, ktoré sa udržuujú dodnes, no nájdu sa aj také, ktoré časom vymizli a existujú už len v spomienkach ľudí. V obci samozrejme vznikajú nové zvyky, ktoré sa postupne stávajú tradíciou a obyvatelia ich prijali ako súčasť svojho života.

KALENDÁRNE ZVYKY

Zvyky počas roka patria k tým najzaujímavejším a hoci sa zdajú rovnaké, každý región a dokonca aj obec má svoje typické rituály.

JAR

Kvetná nedeľa

Za najväčší sviatok v jarnom období sa považuje Veľká noc. Ale ešte pred ňou dodržiavali ľudia v Dlhom Poli určité zvyky. Anna Šimuláková – členka FS Drotár spomína: „Pred Veľkou Nocou sa chodili ženy celý mesiac modliť ruženec do kaplnky, týždeň pred Kvetnou nedeľou nás mamy ako deti učili májové pesničky, napr. „Stála Panenka Mária“, „Vyšla hviezda na kraj sve-

ta“ a piesne zo spevníka, ktoré sa spievali v kostole počas pôstu. To bol vlastne nácvik na Kvetnú nedeľu, kedy išli dievčatá s bahniatkami a stuhami spievať po domoch a trošku si privyrobiť. Dostávali drobné peniaze „za šestáček“ a surové vajcia, ktoré sa potom použili do pečenia na Veľkú Noc. Po máji sa chodilo iba doobeda od chalupy do chalupy, čo stihli po raňajšej omši. Väčšie dievky mali „smreček“ a chodili spievať len mládencom. Dospelé ženy kedysi po máji nechodievali, to je taký zvyk asi pred tridsiatich rokov, keď prestali chodiť deti alebo ich chodilo málo. Ale ženy chodili „májovať“ len susedom a blízkym.“ Dievčatá chodievajú po máji dodnes,

hoci ich je oveľa menej ako v minulosti. Ale stretnúť skupinku dievčat s farebnými májmi nie je v dedine nič nezvyčajné. Okrem toho v túto nedeľu nosievajú ľudia do kostola posvätiť bahniatka.

Veľká noc

Veľká noc je v Dlhom Poli predovšetkým kresťanským sviatkom a preto aj zvyky s ňou spojené úzko súvisia s kresťanskými obradmi. Od Zeleného štvrtku do Bielej soboty sa dodržiaval prísny pôst, pričom najprísnejší bol práve na Veľký piatok. V deň, keď ukrižovali Ježiša Krista sa totiž považuje za najväčší kresťanský sviatok. V sobotu sa rozväzovali zvonky, aby boli pripravené osláviť Ježišovo

Dievčatá s májmi pred kostolom sv. Martina

V obci chodievajú po šibačke zväčša chlapi z rodiny alebo od susedov.

zmŕtvychvstanie. V tento deň muži plietli korbáče a ženy maľovali vajíčka a chystali tradičné jedlá na Veľkonočnú nedeľu. Na sviatok zmŕtvychvstania Ježiša Krista sa chodievalo do kostola a celá rodina sa schádzala pri slávnostnom stole. Typickým jedlom v obci je dodnes údené mäso, vajíčka a veľkonočný koláč. Práve takýto koláč s mierne sladkastou chuťou podávali s klobásou a mäsom na Veľkonočný pondelok šibačom. A. Šimuláková dodáva, že v Dlhom Poli sa kedysi len šibalo, oblievanie prišlo do obce až neskôr. Rovnako ako šibačka a oblievačka v podaní žien, ktorá sa konala v utorok.

Stavanie májov

Ďalším významným jarným sviatkom bolo stavanie májov. Máje, čiže vysoké rovné jedle alebo smreký pozbavené kôry sa stavali na začiatku mája. Anna Šimuláková nám približuje, ako tento zvyk vyzeral pred niekoľkými desiatkami rokov: „Skupina mládencov na čele s frajerom tej – ktorej dievky postavila máj a celá dedina sa chodila dívať, ktorá mala krajší a vyšší máj. Ale najskôr postavili veľký máj Panenke Márii v kaplnke u Mrníkov a v Bôri. Na ihrisku na Hlaváčovej sa robil veľký Majáles. Priestor sa ohradil brezami, z lavíc sa spravilo sedenie a ľudia sa zabávali aj počas dažďa. Slávnosť sa začala už poobede a trvala do polnoci, potom išli všetci domov spať.“ Aj dnes môžeme v dedine spozorovať niekoľko májov, najmä tam, kde majú viac mladých dievčat alebo pri nejakých väčších budovách napríklad pred kostolom, pri ihrisku, pri škole, obecnom úrade a podobne.

Turíce alebo „Ducha“

Významným jarným sviatkom sú Turíce, ktorých pôvod siaha do predkresťanského obdobia, kedy boli symbolom bujnej vegetácie a živočíšnej sily, čoho dôkazom je aj ich názov, ktorý pochádza od tura. Kresťanská tradícia tomuto obdobiu pripísala sviatok zostúpenia Ducha svätého na apoštolov, čím vznikla cirkev. V Dlhom Poli je známy pod názvom „Ducha“

a pripadá na siedmu nedeľu po Veľkej noci. V tomto čase ľudia odjakživa dávali do okien listy lipy, aby ich ochránili pred zlými duchmi. Lipa bola vždy symbolom Slovanov a sadili ju pri každom kostole či kaplnke. V túto nedeľu sa v obci tradične koná prvé sväté prijímanie.

Odchod na bačoviská

S príchodom jari súvisel aj ďalší významný zvyk miestnych ľudí – a to sťahovanie sa z dediny do prilahlých osád, tu zvaných vrchy, na takzvané „bačoviská“ – letné sídla. A. Šimuláková to opisuje takto: „Keď sa rozjarilo, začala sa tráva zelenat a „plaskanec“ – mladý buk pukať, ľudia sa sťahovali na „bačoviská“. „Plaskanec“ sa olamoval alebo kosákom stínal a tým sa krmili kravy a kozy, kým ešte nebola tráva, ale len keď bol mladý, často sme ho aj my žuli, starý už bol horký, ten už ani zver nechcela. Domy nechali väčšinou prázdne, ale vždy sa našiel niekto, kto sem – tam dohliadol, už vtedy chodili niektorí do roboty a nemohli byť stále na „bačovisku“. Okrem toho ľudia boli chudobní, takže zloději by ani nemali čo ukradnúť. Vtedy žilo v jednej – dvoch izbičkách aj niekoľko generácií a na „bačoviská“ tiež chodili všetci, starých a chorých „vyredikali“ – vyviezli na vozoch na vrchy a bačovali s nimi. Odtiaľ sa chodilo aj do školy.“

Máj pred drevnicou na hornom konci.

Ženy počas leta hrabali seno.

LETO

Život na bačoviskách

Na „bačoviskách“ trávili ľudia celé leto. Deti väčšinou pásli kravy, kozy, ovce alebo husi. Anna Šimuláková si na svoje detské časy spomína takto: „Za kravamí sme sa aj učili, štrikovali, žuli smolu zo stromu ako žuvačku. My sme ako deti, bežali každému pomôcť, kolkokrát aj za kôrku chleba.“ Pri pasení kráv sa ujúvalo, výskalo, spievali sa trávnicu. Ľudia sa jeden druhému takýmto spôsobom ohlasovali z kopca na kopec. Každý si totiž žil na svojom „bačovisku“. Role boli presne rozdelené na brázdy a medze. O povinnostiach na poli nám porozprával i miestny drotár Jozef Polka: „Všetci z rodiny mali robotu, bolo treba „ostrovky“ po roli nosiť, hrabať seno a podobne. Vtedy to bolo normálne, teraz to už nikto nerobí. Keby ma bol niekto vymenil aspoň v nedeľu, aby som si mohol ísť zahrať futbal pod Grapy, ale musel som ísť pásť.“ Práce na poli robili ženy, väčšina mužov totiž chodievala na týždňovky. Kedysi bola veľká chudoba. Ľudia žili len z toho, čo si sami doma vypestovali a dochovali. Okrem toho museli odvádzať kontingenty. O tejto povinnosti sa nám zmienil aj heligonkár Martin Dzirbík: „Mali sme dve, tri kravy, býka, keďže sme museli každý rok odovzdať 7 metrákov mäsa ako kontingent, taktiež 25 metrákov zemiakov, mlieko, vajcia. Ako chlapec – školák som z „bačoviska“ v Rovninách do dediny odniesol 1500 litrov mlieka. Každé

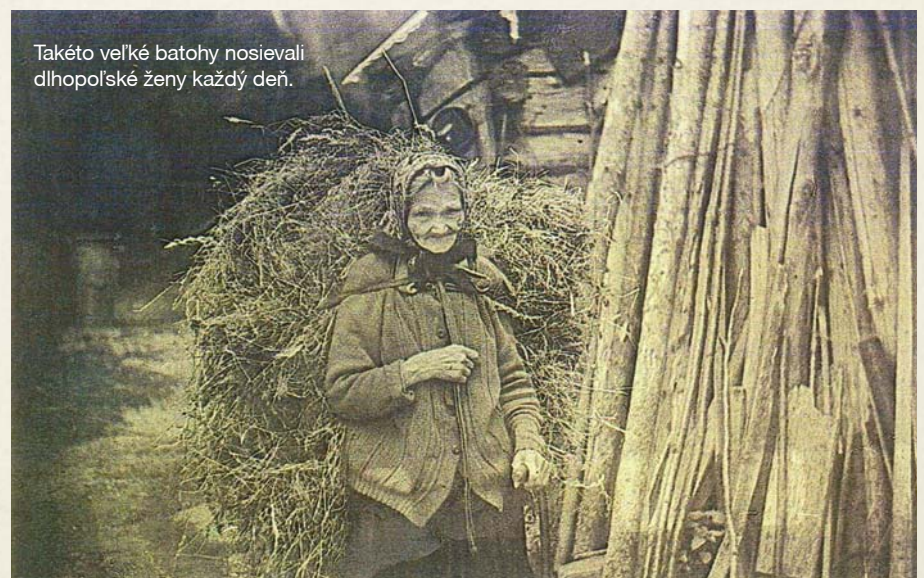
dé ráno som niesol 5-litrový džbán mlieka, či pršalo, či bolo pekne, na 6.00 hodinu som už musel byť u Dzirbíka v obchode.“ Na kontingenty nezabudne ani A. Šimuláková: „Ráno sa podojila krava, v jednej ruke bol džbán s mliekom na odovzdanie, v druhej pre tých, čo kravy nemali, alebo svojim blízkym s malými deťmi.“

Sviatok sv. Jána

Popri ťažkej práci si však miestni ľudia našli čas aj na zábavu. Medzi najväčší sviatok na začiatku leta sa považoval sviatok sv. Jána. Po pasienkoch sa pálili vatry a v pohostinstve bývala zábava. Ľudia verili, že svätajánska noc je čarovná.

Nielenže vtedy všade svietili malé svetielka – svätajánske mušky, ale čary čarodejníci boli vraj práve v túto noc najúčinnjší. A. Šimuláková prezradila, že kedysi žilo v dedine veľa takých žien, ktoré vedeli „počarovať“. „Čarovali rôzne, napríklad ostrúhali prahy na dverách, hovorili zaklínadlá, používali bylinky, z cintorína zbierali hlinu. Keď boli tieto bosorky nahnevané jedna na druhú, robili si navzájom zle aj počas roka.“

Hoci cez leto ľudia ťažko pracovali, počas sviatku sv. Anny sa tvrdej práci vyhýbali. Niektorí obyvatelia Dlhého Poľa totiž hovorovali, že Anna je pomstychtivá a pri práci sa by sa im mohol stať úraz.

Takéto veľké batohy nosievali dlhopoľské ženy každý deň.

Súčasťou žatvy bolo mlátenie obilia.

JESEŇ

Žatva a dožinky

Jeseň sa v minulosti chápala ako obdobie, kedy sa zúročovala roľníkova celoročná práca. V Dlhom Poli sa však dožinky veľmi neoslavovali, lebo v dedine bola veľká chudoba a obyčajný roľník bol rád, že vôbec nejakú úrodu zožal. Žatva sa slávil vo veľkom len u väčších gazdov. A Šimuláková si pamätá ako sa hovorievalo: „Chvalabohu už sme zežali, ale Ježišmária čo budeme jesc“. Ďalej dodáva: „Klasy sa zbierali len kosákmi pomaly do ruky, aby sa klas nevysypal, lebo s kosou sa to „ogrňalo“ – zničilo, znehodnotilo. V dedine boli dve – tri mašiny, bohatší mali aj „rajtáre“. Ale väčšina ľudí mlátila cepmi a nielen obilie, ale aj fazuľu. Dali ju do handry, pobúchali a keď bola zrelá, tak sa hovorilo, že sa „vyškerí“. Obilie sa zviezlo do holohumnice, kde sa mlátilo.“

V tomto kraji bolo veľa práce s kopianím zemiakov, ktoré mali významné miesto v jedálničku našich predkov. S obrábaním poľa boli spojené veľké výdaje a keď úroda nevzišla, ľudia boli nútení potraviny aj kupovať. Kto nemal koňa, musel najať „oráčov“, ktorým sa za prácu platilo. Zvykom bolo nachystať pre nich pohostenie, domáci jedli len ak niečo zostalo. Ľudia boli na bačoviskách často aj do Všetkých svätých, kedy sa zase „zredikali“ naspäť do dediny, aby mohli zapáliť sviečky svojim najbližším.

Hody sv. Martina

S jeseňou sú často spájané aj hody – čiže hostina, ktorá završovala poľnohospodársky rok a bola významným medzníkom hospodárskeho cyklu. Cirkev dala tomuto pohanskému sviatku kresťanský obsah a hody časovo spájala s oslavou niektorého zo svätcov, väčšinou patróna, ktorému bola zasvätený kostol. V Dlhom Poli je kostol zasvätený sv. Martinovi a hody sa vždy slávil v tú nedeľu, ktorá bola bližšie k 11. novembru. V minulosti chodieval tento patrón skutočne na bielom koni. V obci sa konala zábava, kto-

rá bývala v pohostinstve, neskôr v bývalom kultúrnom dome. A Šimuláková si dodnes živo pamätá, ako takáto zábava prebiehala: „Počas zábav sedeli za stolmi iba manželské páry, staré baby sa chodili len pod okno dívať alebo stáli pri pecke, takzvanom „cigánovi“. Mladí stáli na chodbe alebo vonku pred kultúrnym domom, odtancovalo sa a išlo sa von. Bol tam aj šenk, kde varili víno.“

Neskôr počas hodovej nedele pribudli pred kostolom rôzne stánky, kde sa ľudia zastavujú po slávnostnej svätej omši.

Oranie koňom bolo dôležitou prácou počas jesene.

Hodové stánky
pred kostolom sv. Martina

V tento deň sa zvykne schádzať celá rodina a aj jedlo je sviatočné. Ako polievka sa podáva väčšinou kurací vývar, v minulosti to bol vývar z domáceho kohúta a obľúbeným hlavným jedlom je pečená kačka s kapustou a knedľou.

ZIMA

Práce v domoch a drápačky

Cez zimu sa ťažisko denných činností prenieslo z polí do domov a hospodárstiev. Ženy štrikovali, šili, zašivali vrecia, plachty, aby ich na jar mohli opäť používať. Gazdovia si zase opravovali náradie. Z hľadiska zvykov mali najväčší význam takzvané „drápačky“. V dedine snád' ne-

bolo ženy, ktorá by sa na nich nezúčastnila. A. Šimuláková nám ich priblížila: „Susedky si chodili pomáhať automaticky, keď skončili u jednej, išli ku druhej až kým nebola hotová celá ulica. Na „drápačkách“ sa rozprávali všelijaké strašidelné príbehy, po „drápačkách“ sa urobil oľdomáš, napieklo sa šišiek, navarilo, ľudia robili aj domáci alkohol tzv. „lavórovicu“ – zbožie a kvasnice sa dalo nakysnúť, do hrnca takzvaného „trajfúza“ sa dalo vody ako keď sa robia parené buchty, zalepilo sa to cestom, aby nič neuniklo, zapálil sa oheň a do hrnca odkvapkával čistý alkohol. Keď horel, bol dobrý a mohli ho piť. Volalo sa to lavórovica, lebo sa to robilo pod lavórom.“

Cez zimu sa taktiež vozil hnoj na polia. Väčšinou na saniach, ale kto si nemohol dovoliť zaplatiť furmana s koňom, musel ho odnosiť na chrbte alebo v košoch.

Stridžie dni

Zimné obdobie, kedy boli noci dlhšie a dni kratšie sa považovalo za čas zvýšenej aktivity nečistých síl. Ako osvedčené prostriedky ochrany sa používali cibula, cesnak a symboly kríža. Stridžie dni – čiže dni, kedy sa čarovalo sa začínali na Katarínu a končili pred Vianocami. S Katarínou sa spájalo mnoho pranosťiek a v minulosti bývali v dedine aj Katarínske zábavy. Na Ondreja dievky triasli ploty a pýtali sa, kedy sa vydajú a do ktorej strany. A odkiaľ zaštekal pes, alebo sa

zjavilo nejaké zvukové znamenie, odtiaľ mal byť ženich. Na Luciu sa obliekali do bielych plachiet, starých kabátov, alebo toho, čo doma našli. A. Šimuláková si na tieto časy spomína s úsmevom: „Obliekli si veci naopak, z burgyne si spravili zuby a podobne. Prišli ku hocikomu do domu, porozsypali popol, vypili „kýšku“ a to sa vtedy mlieko zbieralo len do kamených hrnčekov, čo sa dalo pojeť. Chodili s husacími krídlami a vymetali s nimi celý dom. A nikto sa neurazil, nevyhnal ich, teraz si to ani neviem predstaviť.“ Aj sviatok Mikuláša vyzeral inak ako dnes. Členka FS Drotár dodáva: „Mikuláš ako preoblečený deduško v červenom s bradou nechodil, ale deti v neho verili, preto si „vypucovali“ topánky a dali si ich do okna. Ráno tam našli jabĺčko alebo orechy. V tom čase bola chudoba, ľudia nemali za čo kúpiť darčeky, preto väčšinou dali prút a uhlie, že deti neposlúchali. Hlavne, že topánky boli čisté.“

Vianoce

Vianoce patria medzi najradostnejšie sviatky roka a spája sa s nimi množstvo tradícií. Tie dlhopoľské sú úzko späté s kresťanskými zvyklosťami. Na Štedrý deň sa držal pôst, ješ' mohli len deti alebo starí a chorí ľudia. V tento deň obyvatelia obce vešali malé smreky nad stôl, neskôr ich zdobili jabĺčkami a orechmi. Z kostola do príbytkov nosili betlehemské svetlo, aby svietilo pri sviatočnom

Pri Vianočnom stole v Dlhom Poli v roku 1953.

Koledovanie Betlehemcov
spred niekoľkých rokov.

stole. Štedrovečerná večera sa začínala modlitbou a pokračovala jedením obľátok s medom. Po nich ľudia zvykli jesť púčky s makom alebo „Ježiškovu kašu.“ Nasledovala kapustová polievka alebo kapustnica bez mäsa, v niektorých rodinách so smotanou, inde s trhancami. Potom nasledovala ryba, ktorej šupiny sa dávali pod obrus, aby priniesli do rodiny mince. V tento deň sa nesmela jesť hy-

dina, aby sa majetok nerozletel. Charakteristické boli rôzne druhy pečiva, najmä kysnuté koláče. O polnoci sa spoločne išlo na polnočnú omšu.

Na Prvý sviatok vianočný sa všetci zdržiavali väčšinou doma, chodievalo sa len do kostola, alebo k blízkej rodine. Druhý sviatok vianočný bol veselší, chodievalo sa k susedom, známym a mládež v obci sa schádzala na štefanskej zábave.

Nový rok

Zvyky na Silvestra sa v mnohom podobali zvykom pestovaným na Štedrý deň, ale boli menej obradné. Aj večera bola takmer taká istá, s tým rozdielom, že sa mohlo jesť mäso. Na Nový rok sa chodilo vinšovať po susedoch a známych, domy sa kropili so svätenou vodou a čečinou. Ľudia sa pridrižovali porekadla: „Ako na Nový rok, tak po celý rok“ a preto mali vyupratované domy a v tento deň sa vyhýbali hádkam. Završením vianočného obdobia bol sviatok Troch kráľov, ku ktorému neodmysliteľne patrilo koledovanie. Najprv chodil po domácnostiach kňaz so sprievodom a na vchodové dvere písal kriedou posledné dve číslice letopočtu a iniciálky troch biblických mudrcov G. M. B. (Gašpar, Melichar, Baltazár). V tento deň chodili koledovať aj skupinky detí, kedysi len chlapcov, prezlečené za betlehemcov.

Hromnice

S Hromnicami bol spojený zvyk posväcovania sviečok. Hromničná svieca mala vraj magickú moc a ochránila obydlia pred bleskom a hromom. Takéto sviečky sa zapalovali aj v rôznych ťažkých životných situáciách a tiež pri posteli umie-

Fašiangový sprievod z 90-tych rokov na fare v Dlhom Poli.

Svadobný sprievod zo 60-tych rokov po ceste do kostola.

rajúceho. Na Blažej sa v obci chodievalo do kostola na posvätenie hrdla a horných dýchacích ciest, čo malo ľudí ochrániť pred chorobami.

Fašiangy

Najvesším sviatkom celého roku boli Fašiangy, ktoré sa začínali na Troch kráľov a končili Popolcovou stredou. V tomto čase sa ľudia prezliekali do rôznych masiek a peši alebo na vozoch chodievali po celej dedine, hrali a spievali. A. Šimuláková nám však prezradila, že kedysi Fašiangy trvali dlhšie, nielen jeden deň, ako je to zvykom v súčasnosti. „Ľudia sa počas Fašiangov zabávali každú sobotu. Zábavy bývali v pohostinstve, neskôr v bývalom kultúrnom dome. Piekli sa „vyškvárance“, po Fašiangoch sa všetky hrnce vydrhli popolom, aby tam nezostala žiadna masť, lebo odvtedy sa začal držať pôst, ktorý sa prísne dodržiaval. Do Fašiangov museli byť hotové všetky zabíjačky a s masťou sa začalo variť až na Veľkú noc.“ Vyvrcholením Fašiangov bolo Pochovávanie basy, ktoré parodovalo skutočný pohreb.

RODINNÉ ZVYKY

Najvýznamnejšie udalosti v živote človeka sa stali základom mnohých ľudových zvykov. Najviac tradičných obradov sa spája so svadbou.

Svadba

Hoci bola chudoba, na svadbu sa pozývala celá, aj vzdialená rodina, nazbieralo sa aj sto ľudí. Všetci susedia nosili na pečenie vajcia, múku, maslo, suroviny, čo boli doma. Na svadbu sa chodilo peši a okrem svadobčanov mladomanželov sprevádzali všetci susedia, dokonca celá dedina. Z kostola sa išlo domov, kde bola hostina. Ľudia vypratali celú izbu, kde boli stoly a pohostenie. Svadobné noci bývali preto na povalách. Svadobné koláče boli z kysnutého cesta: tvarožníky, makovníky, orechovníky, pletenky, zákusky neexistovali. Kto sa nezместil dovnútra, bol vonku. Tam sa urobili tzv. „tancálne“, na zem sa dali dosky, aby sa lepšie tancovalo, dvor sa ohradil vyzdobenými brezami. Zabilo sa prasa a bola hostina, kolkokrát nebolo veľa jedla, ale ľudia sa zabavili vždy.“ Na svadbách býval starší, ktorý sa staral o všetky tradície ako odpytovanie, odčepčenie, ale aj o zábavu. Hudba bola živá, v Dlhom Poli boli typické harmoniky – heligónky, ale aj bubon, trúbky a iné dychové nástroje. Miestne dychovky hrali na mnohých svadbách.

Krstiny

Keď sa v Dlhom Poli narodilo dieťa, do troch dní muselo byť pokrstené. Dovtedy sa s ním nemohlo ísť von z domu. Ženy rodili doma, veľakrát aj v poli, samé si prestrihli pupočnú šnúru a dokonca sa stávalo, že večer už dojili kravy. Neskôr si

volali k pôrodu pôrodné baby – „babice“. Posledná babica v obci Veronika Veščičiková zomrela minulý rok. Dieťa sa krstilo v kostole a keď sa prišlo domov, konala sa hostina na počesť prijatia dieťaťa medzi príbuzných. Na stole nechýbala kuračia alebo kohútia polievka, mäso a buchty. Pozvaní dávali dieťaťu rozličné dary, zväčša peniaze priamo do perinky. Krstní rodičia kupovali dieťaťu zlato – dievčatku náušnice a chlapcovi retiazku.

Pohreb

Pohreb bol v minulosti poslednou udalosťou v živote človeka, spojenou s ľudovými zvykmi. Telo zosnulého zostalo doma až do pohrebu a preto bolo povinnosťou príbuzných, aby ho umyli, obliekli a učesali do truhly. Takýto človek ležal nohami ku dverám a horela pri ňom hromničná svieca. V dome sa od skonu do pohrebu nesmelo variť ani vykonávať žiadne práce. Ženy zosnulého rituálne oplakávali a každý večer sa modlieli za jeho dušu. Takéto obrady vykonávali takzvané „plačky“, ktoré boli zväčša blízke príbuzné. V deň pohrebu niesli zosnulého z domu na márach cez celú dedinu na cintorín a práve títo „nosáči“ boli pozvaní na kar. Domáci nikoho iného nevolali.

Magdaléna Lacková
Foto: autorka a archív
Kroniky obce Dlhé Pole

Ľudový kroj dlhopoľskej rodiny koncom 19. storočia

Zariadenie dreveníc v našej obci

Svadobný kroj v Dlhom Poli v roku 1920

„Sovicka“ chalupa na hornom konci

Dom rodiny Krumplikovcov u Boncov

Noviny obce Dlhé Pole DLHOPOĽ

Vydáva:

Obecný úrad v Dlhom Poli ako občasník

Kontakt:

Dlhé Pole č. 249, 013 32, tel. 041/5696 260, www.obecdlhepole.sk

Redakcia:

Ing. Dana Veveričková

PhDr. Magdaléna Lacková

Grafické spracovanie:

Helpmark s.r.o., www.helpmark.sk

Tlač:

TIMEPRINT Žilina – Bytčica, Róbert Lopušan